

Forskning og utviklings utgiftenes regnskapsmessige reise fra humankapital til immaterielle eiendeler

En analyse av regnskapspraksis i legemiddelselskap som driver med egne forskning og utviklingsaktiviteter

—
Ann-Iren Trosten

Masteroppgave i Økonomi og Administrasjon - februar 2014

Førord

Denne masteroppgaven er skrevet som en del av min avsluttende masterstudie ved Handelshøgskolen i Tromsø, og er skrevet som et ledd i profilering innenfor regnskap.

Studien undersøker regnskapsmessig periodisering av forsknings og utvikling utgifter hos legemiddelselskap. Jeg vil i den forbindelse rette en stor takk til informantene som lot seg delta i undersøkelsen til tross for hektiske arbeidsdager.

Arbeidet med studien har vært krevende og til tider frustrerende, men samtidig en lærerik og spennende prosess. Gjennom studiet har jeg tilegnet meg ny kunnskap som jeg håper og tror kommer til å bli nyttig i årene som kommer.

Jeg ønsker å rette en stor takk til all familie og venner som har støttet opp og kommet med oppmuntrende ord gjennom en 5-årig utdanning. Jeg vil også takke til biveileder, Trygve Tofte for hjelp underveis. Sist men ikke minst vil jeg rette en stor takk til min veileder, førstelektor Henning Sollid for konstruktiv veiledning og gode innspill.

Tromsø, 15. Februar 2014.

Ann-Iren Trosten

Sammendrag

“Bedriftens immaterielle verdier kan være minst like høy som bedriftens fysiske verdier”(Ødegaard, 2010). I bioteknologiske selskap som driver med forskning og utvikling består mye av verdiene i nettopp immaterielle eiendeler. I slike selskaper betegnes immaterielle eiendeler som eiendeler uten fysisk substans(NRS 19 immaterielle eiendeler). Siden eiendelene er av den egenart som noe u håndgripelig, er det vanskeligere å verdsette disse verdiene enn fysiske og monetære verdier. Noe som har ført til at eiendelen har vanskeligheter å vises som reelle verdier i et regnskap.

I denne studien fokuseres det på immaterielle eiendeler i form av egenutviklede forsknings og utviklingsaktiviteter. For at forskning og utviklings (FoU) aktiviteten skal kunne settes som en verdi i balansen må den først tilfredsstillende kriteriene for en immateriell eiendel, for så tilfredsstillende kriteriene for balanseføring. Når da kriteriene er bestått tillater de norske regnskapsreglene(NGAAP) en tosidig løsning, hvor selskapene har valgd adgang til å balanseføre egen FoU jf rskl. §5-3 eller kostnadsføre jf rskl. § 5-6.

Formålet med denne studien er å undersøke regnskapsmessig periodisering vedrørende egne FoU utgifter hos legemiddelselskap. Det er tatt utgangspunkt i norske legemiddelselskap som forsker og utvikler egne legemidler til mennesker.

Ved at legemiddelselskapenes er ekstremt ressurs- og tidkrevende, og i tillegg knytter seg opp mot en kritisk hendelse som markedsføringstillatelse, gjør at bransjen består av en egenart. Markedsføringstillatelsen er en godkjenning legemiddelet må ha for å kunne oppnå kommersiell realisering. På grunnlag av overnevnte ble problemstillingen:

Regnskapsmessig periodisering av utgifter til forskning og utvikling av egenutviklede legemidler.

For å svare på studiets problemstilling er det sett nærmere på selskapenes prinsipp anvendelse for FoU og årsaker til anvendelsen. Det er også sett på hvilke kriterier som er lagt til grunn for balanseføring av egne FoU utgifter, hvilke FoU utgifter som balanseføres, og til slutt er det sett på i hvilke fase aktiveres utgiftene.

Studiet baserer seg på en kvalitativ undersøkelse. For å besvare problemstillingen er det benyttet sekundærdata i form av årsregnskap med tilhørende noter og årsberetninger, og primærdata i form av delvis strukturerte intervju. Undersøkelsen består av ni legemiddelselskap, hvor det er foretatt intervju med fem av selskapene. Deretter er resultatene sammenlignet med hverandre.

Studiet konkluderer med at regnskapet er ikke så relevant som informasjonskilde, på grunn av bransjens egenart. Derfor vil behovet for et alternativ regnskap være større for legemiddelselskap enn for andre bransjer. For å tilfredsstille regnskapsbrukernes informasjonsbehov om selskapets økonomiske resultat, finansielle stilling og utvikling bør legemiddelselskapene ha en dualmodell. Altså et tradisjonelt regnskap som komplimenteres med et alternativ regnskap.

Nøkkelord: NRS 19 immaterielle eiendeler, Periodisering, forskning og utvikling, legemidler, regnskap, pålitelighetskrav

INNHold

Forord.....	iii
Sammendrag	v
Forkortelser og begreper.....	xi
Figurliste	xii
Tabelliste.....	xiii
1 Innledning	1
1.1 Bakgrunn.....	1
1.2 Problemstilling.....	3
1.3 Avgrensing.....	3
1.4 Formål.....	4
1.5 Litteraturgjennomgang.....	4
1.6 Studiens struktur	4
2. Teoretiske referanseramme.....	5
2.1 Årsregnskapets formål og immaterielle eiendeler	5
2.1.1 Fra humankapital til immaterielle eiendeler.....	6
2.1.2 Alternative regnskap.....	8
2.2 Regnskapsloven	9
2.2.1 Sammenstillingsprinsippet	9
2.2.2 Spesielle vurderingsregelen § 5-6	10
2.3 NRS 19 immaterielle eiendeler og egen FoU	11
2.3.1 Definisjon av immaterielle eiendeler – 2 krav	11
Krav til identifiserbarhet.....	12
Krav til kontroll	12
Forskning og utvikling	13
2.3.2 Kriterier for balanseføring.....	15
Krav til sannsynlige fremtidige økonomiske fordeler.....	15
Krav til pålitelig måling av anskaffelseskost.....	17

2.4 Tilleggsopplysninger til årsregnskapet	18
2.4.1 Noteopplysning	18
2.4.2 Årsberetning	20
2.5 Forskning og utvikling av et legemiddel	20
2.5.1 Utviklingsprosessen for legemidler	21
2.5.2 Regnskapsføring av legemidler	23
2.6 Oppsummeringsmodell	24
3 Metode	27
3.1 Forskningsprosessen	27
3.2 Min forsknings prosess	27
3.3 forskningsdesign	27
3.4 Datainnsamling	28
3.4.1 Valg av metode	28
3.4.2 Utvalg	28
3.4.3 Datainnsamling	30
Planlegging og utforming av spørsmål	31
Gjennomføring av intervju	31
3.5 Dataanalyse	32
3.5.1 Data reduksjon	32
3.5.2 Analyse og tolkning	32
3.6 Rapportering	32
3.7 Evaluering av metode	32
3.7.1 Pålitelighet	33
3.7.2 Troverdighet	33
3.7.3 Overførbarhet	34
3.7.4 Bekreftbarhet	34
3.8 Studiens begrensninger	34
4. Empiri og analyse	36
4.1 Forskningsspørsmål 1: Hvilket regnskapsmessig prinsipp har selskapene valgt og hva er årsaken til valget?	36
4.2 Forskningsspørsmål 2: Hvilke kriterier legges til grunn for balanseføring av egne FoU utgifter?	39

4.3 Forskningsspørsmål 3: Hvilke FoU utgifter balanseføres?.....	46
4.4 Forskningsspørsmål 4: Når i forskning og utviklings fasen aktiveres en immateriell eiendel?	48
5. Oppsummering og konklusjon.....	51
5.1 konklusjon på studiens forskningsspørsmål	51
5.1.1 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 1	51
5.1.2 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 2	52
5.1.3 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 3	55
5.1.4 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 4	55
5.2 Konklusjon av studiens hovedproblemstillingen	56
5.3 Avslutning.....	59
5.4 Forslag til videre forskning.....	59
Referanser	1
Vedlegg.....	6
Websider.....	9

Forkortelser og begreper

Asl.	Aksjeloven
FoU	Forskning og Utvikling
Generiske legemidler	Kopimedisiner, kopi av legemidler hvor patentet er utgått.
GRS	God regnskapsskikk
IAS	International Accounting Standard
IC	Intellektuell kapital
IFRS	International Financial Reporting Standards
LMI	Legemiddelindustri foreningen
NGAAP	Norske, nasjonale standarder utgitt av NRS samt Regnskapsloven av 7.7.1998.
NOU	Norsk Offentlig Utrekning, rapport fra regjeringen når de setter ned utvalg
NRS	Norsk Regnskaps Standard
NRS 19	Norsk Regnskaps Standard for Immaterielle eiendeler
Ot.prp nr 42	Odelstingsproposisjon nr. 42 (1997-1998) Ny regnskapslov
Rskl.	Lov 1998-07-17 nr 56: Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)
Goodwill	er en residualpost, kjøpt goodwill defineres som differansen på anskaffelseskost og virkeligverdi av identifiserbare eiendeler og gjeld(Huneide, 2011). Dersom det ikke skjer en slik overføring forblir disse utgiftene som en ikke identifiserbar post.

Figurliste

Figur 1: Regnskapsføring av egen FoU	2
Figur 2: Intellektuell kapital i en kronologisk rekkefølge	7
Figur 3: Sammenstillingsprinsippet	9
Figur 4: Kostnadsføring av egne FoU utgifter	10
Figur 5: Regnskapsregler for immaterielle eiendeler og egen FoU. (KPMG, Immaterielle eiendeler).....	11
Figur 6: Forskning og Utvikling i en kronologisk rekkefølge	14
Figur 7: Oppsummeringsmodell	24
Figur 8: Sammendrag av forskningsprosessen (Johannessen m.fl. 2011:38)	27
Figur 9: Legemiddelselskapenes mulighetsområdet	49

Tabelliste

Tabell 1: Definisjon på FoU, (NRS 19 immaterielle eiendeler pkt. 2.3.1).....	14
Tabell 2: Anvendte prinsipper	36
Tabell 3: Intervjuspørsmål 4a), primærdata.....	37
Tabell 4: Intervjuspørsmål 4b), primærdata.....	37
Tabell 5: Kriterier for balanseføring.....	39
Tabell 6: Intervjuspørsmål 2, primærdata.....	41
Tabell 7: Sannsynlighet for markedsføringstillatelse.....	43
Tabell 8: Intervjuspørsmål 7, primærdata.....	44
Tabell 9: Utgifter som balanseføres.....	46

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Den 22. april 2013 lanserte Trond Giske stortingsmelding 28. *Unike ideer, store verdier - om immaterielle verdier og rettigheter*. Formålet med stortingsmeldingen er ”at norsk næringsliv og offentlige aktører skal bli bedre til å utnytte verdiskapingspotensialet som ligg i ei god handtering av eigne immaterielle verdiar og rettar”(Meld. St. 28 (2012–2013) pkt.1.2).

Hvor ”Immaterielle verdier omfatter alle ikke-pengeposter uten fysisk substans som har en verdi for foretaket” (NRS 19 immaterielle eiendeler pkt. 2.1.1). Eksempler på dette er oppfinnelser, varemerker, fremgangsmåter, databaser, forskning og utvikling osv. Mens immaterielle rettigheter er immaterielle verdier som er beskyttet av en lovhjemmel(Meld. St. 28 (2012-2013)), for eksempel av et patent.

For selskap som driver med forskning og utvikling(FoU) kan riktig håndtering av immaterielle verdier og rettigheter være helt avgjørende for å kunne drive med innovasjon og verdiskapning.

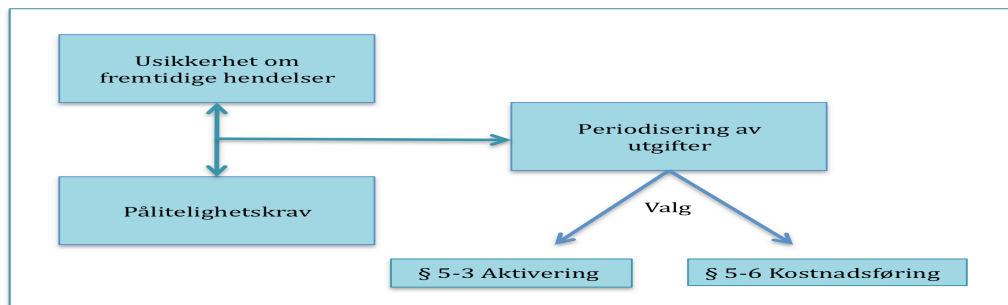
Innenfor kjemisk og farmasøytisk næring er FoU veldig tid- og ressurskrevende, samtidig er produktet og teknologien nokså enkle å kopiere når de først er blitt utviklet. Dette gjør at næringen fokuserer tidlig på en formell registrering i form av patent og varemerke (Meld. St. 28(2012- 2013)) for å beskytte og kontrollere de forhåpende eksklusive inntjeningene.

Derimot så medfører den lange tilvirkningstiden og det store ressursforbruket til at industrien er beheftet med stor risiko og usikkerhet til fremtidige hendelser og dermed også inntjeningene.

De fleste verdiene i slike selskap består av de ansattes kunnskap og kompetanse, som selskapet forsøker å omdanne til et produkt som er under selskapet kontroll, altså til selskapets strukturkapital. Ved at verdiene representerer eiendeler uten fysisk substans og at dette normalt ikke gir reelle verdier før produktet kan kommersialiseres, gjør at slike verdier er betydelig mer vanskelig å verdsette enn fysiske materialer som bygg og maskiner.

Tidligere studier viser at immaterielle verdier er noe som sjeldent fremkommer i et regnskap(Lev & Zarowin, 1999; Francis & Schipper, 1999, Pike m.fl. 2005 osv.). Disse blir ofte ført som kostnader og ikke som investeringer i balansen(Hoegh-Krohn & Knivslå, 2000).

Dette tyder på at jo mer immaterielle verdier man har i et regnskap desto mindre relevant blir regnskapet. Noe som har medført til at en del selskap har valgt å bruke alternative regnskap for å tilfredsstille regnskapsbrukernes behov.

Figur 1: Regnskapsføring av egen FoU

Regnskapets pålitelighetskravet er en sterk bidragsyter for å sette strenge regnskapsmessige krav for immaterielle eiendeler etter NGAAP, noe som kan forklares med kreditorenes krav for å sikre seg mot eiendeler som er beheftet med stor usikkerhet og risiko til fremtidige hendelser. I følge regnskapsstandarden NRS 19 Immaterielle eiendeler er det fire kriterier som må tilfredstilles for at en immaterielle eiendel i form av egen FoU skal kunne settes som en investering i balansen. Den største utfordringen er å tilfredsstille kravet *sannsynlig for fremtidige økonomiske fordeler*, noe som skal vise at sannsynligheten for at utviklingen vil lykkes kommersielt er større enn usikkerheten ved det. Vurderingene tas ofte basert på selskapets subjektive vurderinger på hvilke forventinger de har til den fremtidige inntjening. Det viser seg også at det kan være utfordringer med å måle utgiftene pålitelig.

Når egen FoU tilfredsstiller kriteriene for immateriell eiendel og balanseføring vil dette etter NGAAP gi en tosidig løsning som fører til periodiseringsforskjell på utgiftene. Selskapet kan velge mellom å kostnadsføre utgiftene sine løpende jf rskl. § 5-6 eller balanseføre en fremtidig immateriell eiendel. Ved aktivering følger eiendelen den generelle vurderingsregelen for anleggsmidler jf rskl. §5-3. Eiendelen blir da materialisert i balansen og avskrives i takt med økonomisk levetid, noe som gjør at utgiftene periodiseres med fremtidige tilhørende inntekter.

Særregelen i rskl. § 5-6 er en norsk egenart som vi ikke finner i internasjonale regnskapsstandarder (IFRS). Etter dette prinsippet vil utgiftene kostnadsføres løpende, og vil derfor ikke periodiseres med tilhørende inntekter. Dette medfører at selskapet gir enda mindre informasjon til sine regnskapsbrukere. Når selskapet endelig har muligheter til å sette verdi på

investeringene, så har de mulighet til å bare kalle det for kostnader. Paragrafen blir kalt for en ”forenklingsadgang for alle regnskapspliktige”(NRS 19- orienterings sak).

Det finnes ulike teorier for hvordan egenutviklede legemiddel utgifter skal behandles i et regnskap. Kvifte (2011) mener at bioteknologiske selskap normalt ikke vil kunne balanseføre sine FoU utgifter på grunn av at kriteriene for balanseføring ikke er tilfredstilt. Han mener at en markedsføringsgodkjenning er en så viktig ressurs ved FoU av legemidler at et selskap normalt ikke vil kunne balanseføre før denne er på plass. Huneide m.fl. (2011) har derimot et annet syn for hvordan FoU investeringene kan gi informasjon i et regnskap. Enkelte legemiddelselskap har også balanseført sine egne FoU utgifter, så hva mener legemiddelselskapene i forhold til gjeldende teori og lovverk?

1.2 Problemstilling

Studiet søker svar på følgende problemstilling:

Regnskapsmessig periodisering av utgifter til forskning og utvikling av egenutviklede legemidler.

For å kunne svare på problemstillingen er det benyttet fire forskningsspørsmål:

1. *Hvilket regnskapsmessig prinsipp har selskapene valgt og hva er årsaken til valget?*
2. *Hvilke kriterier legges til grunn for balanseføring av egne FoU utgifter?*
3. *Hvilke utgifter balanseføres?*
4. *Når i forskning og utviklings fasen aktiveres en immateriell eiendel?*

1.3 Avgrensning

Denne studien vil være avgrenset til norske selskap som driver med FoU av egenutviklede legemidler for mennesker. Her er det tatt utgangspunkt i selskap som er medlemmer i Legemiddelindustri foreningen (LMI) siden disse står for 80 % av legemiddelomsetningen i Norge(LMI FoU rapport, 2013). De aller fleste selskap har salgsinntekter på sine legemidler, men undersøkelsen består også av selskap som fortsatt er i utviklingsfasene.

Tilslutt er studien avgrenset til norske selskap som er AS.

1.4 Formål

Studiens formål er å undersøke regnskapsmessig periodisering vedrørende egne FoU utgifter hos legemiddelselskap. Lovkravene viser at det kan være vanskelig å balanseføre egen FoU som en immateriell eiendel. Dette gjelder spesielt i en bransje hvor forskning og utviklingen går over en lang tidsperiode og i tillegg har mange lovreguleringer å forholde seg til.

Derfor vil det også være interessant å se hvilken betydning rskl. § 5-6 egentlig har for legemiddelselskapen.

Studiens bidrag kan være hjelpelig for legemiddelselskap som får problemstillinger som dukker opp vedrørende egen FoU utgifter.

1.5 Litteraturgjennomgang

Denne studien handler om regnskapspraksis av FoU av legemidler. Dette går under kategorien immaterielle eiendeler og er regulert av lov og standard. Studiens teoretiske ramme er derfor preget av Regnskapsloven av 17.07.1998, og NRS 19 immaterielle eiendeler.

Disse rettskildene er også komplimentert med andre regnskapsstandarder, fagbøker og artikler på området og vil være nevnt i referanselista.

Her har jeg også benyttet ”IFRS i Norge” som hjelpelitteratur for å få en bedre forståelse av temaet. I oppgaven henviser jeg en del til Kvifte(2011) som har vært med på å skrive boken ”IFRS i Norge”. Det kan også nevnes at norske regnskapsregler går mot en harmonisering mot internasjonale regnskapsregler. Dermed kan det være relevant med lite sideblikk mot IFRS.

1.6 Studiens struktur

Denne studien består av 5 kapitler inklusiv innledningskapittelet. Kapittel 2 presenterer studiens teoretiske forankring, med innblikk i norsk regnskapslovgivning og standard, samt annen aktuell teori som finnes på området. I kapittel 3 presenteres studiens valg av metode for analysen, mens i kapittel 4 presenteres studiens empiri og analyse. I kapittel 5 besvares de fire forskningsspørsmålene og konklusjon på hovedproblemstillingen. Før hele avrundes med noen avsluttende kommentarer.

2. Teoretiske referanseramme

Hensikten med dette kapittelet er å gi en innføring i studiens teoretiske rammeverk. Teorien er skrevet på bakgrunn av studiens formål og problemstilling, som igjen har dannet grunnlaget for empiri og analysen.

Teorien starter med å presenteres årsregnskapets formål og hvilke utfordringer immaterielle eiendeler og intellektuell kapital har i forhold til rapporteringskravene. Deretter introduseres lovkravene for egen FoU som immaterielle eiendeler etter regnskapsloven og NRS 19 *immaterielle eiendeler*. Så presenteres egen FoU i legemiddelbransjen, og anbefalinger på hvordan disse utgiftene kan behandles regnskapsmessig. Avslutningsvis vil det hele avrundes med en modell som oppsummerer teorikapittelet.

2.1 Årsregnskapets formål og immaterielle eiendeler

Den viktigste informasjonen selskapene kan gi til eiere, finansmarkedet, kreditorer og myndigheter er årsregnskapet (Finansdepartementet, 2012).

Huneide m.fl. (2011:3) skriver at *"Formålet med årsregnskapet er først og fremst å gi ulike interessegrupper relevant og pålitelig informasjon om selskapets økonomiske resultat, finansielle stilling og utvikling"*. Hvor kjennetegnet for pålitelig informasjon er at den er objektiv og verifiserbar, mens relevant informasjon har en evne til å påvirke brukergruppens vurderinger og beslutninger (Stenheim & Blakstad, 2007).

Et selskap består av en rekke regnskapsbrukere. Disse brukerne har på en eller annen måte en økonomisk interesse av selskapets verdiskapning. Interessentene består av eiere, lånegivere, kunder, leverandører, ansatte, ledelsen og alle andre som har en intern eller ekstern interesse av selskapet.

Regnskapet kan brukes som et verktøy for interessentene. Eierne vil ofte benytte regnskapet i et kontrollformål for å sjekke at selskapet styres i den retningen den skal, mens investorer vil benytte den i et beslutningsformål for å sjekke om de skal investere i selskapet.

Det kan være vanskelig for et selskap å tilfredsstillere alle regnskapsbrukernes krav, og dermed vil et selskap som oftest fokusere på de kravene som er mest viktig i forhold til selskapets kost/nytteverdi.

Regnskapet skal blant annet gi informasjon som skal utjevne informasjonsasymmetri mellom regnskapsprodusenten og dens brukere(Stenheim & Blakstad, 2007). Informasjonsasymmetri oppstår som følge av at produsenten har mer og bedre informasjon om selskapets finansielle stilling og fremtidsutsikter, noe som kan gi produsenten mulighet til å handle i egeninteresse som strider imot selskapets og brukernes interesse. ”Det er derfor viktig at investorer, kreditorer og andre kan ha tillit til at informasjonen er korrekt og dekkende”(Finansdepartementet, 2012).

Empiriske undersøkelser av regnskapets informasjonsverdi viser at regnskapet har fallende relevans(Collins m.fl, 1997; Lev & Zarowin, 1999; Francis & Schipper, 1999). Noe som Lev og Zarowin (1999) mener kan forklares ved regnskapets manglende evne på å håndtere immaterielle ressurser. Dette til tross for at selskapene i dag har økende bruk av intellektuell kapital og immaterielle verdier. Nettopp derfor forklares ofte intellektuell kapital som forskjellen mellom markedsverdi og bokført verdi(Sandvik, 2002).

Ettersom det norske regnskapet baserer seg på historisk kost mens intellektuell kapital har en mer fremtidsrettet verdiskapning, vil som oftest regnskapet gi en dårlig indikasjon på intellektuell kapital verdiskapning.

2.1.1 Fra humankapital til immaterielle eiendeler

Trond Giske uttalte ved lansering av stortingsmelding 28 at “*Stadig flere av de verdiene som skapes er basert på kunnskap og kompetanse. Når de immaterielle verdiene blir viktigere, øker også betydningen av disse rettighetene i næringspolitikken*”ⁱ.

Allerede i 1956 presenterte Solow at økonomisk vekst måtte komme fra noe mer enn bare arbeidskraft og kapitalakkumulering (Solow, 1956). Det ble konkludert med at kunnskap var innsatsfaktoren som drev frem økonomien. Kunnskap er også sett på som en av de viktigste faktorene til konkurransefortrinn. Dette gjelder spesielt for selskap som driver med forskning og utvikling.

Det er finnes mange ulike definisjoner på intellektuell kapital(IC). En litt annerledes definisjon som også passer for denne studien er ”*alle faktorer som er kritiske for en organisasjons fremtidige suksess, men som ikke vises i et tradisjonelt regnskap*” (Jacobsen m.fl. 2005). En fellesnevner for IC er at det er vanskelig å skille fra immaterielle eiendeler, og at det omhandler selskapenes måte å skape verdier basert på kunnskap.

Jacobsen m.fl. (2005) deler intellektuell kapital inn i tre grupper: Humankapital, organisasjonseid strukturkapital og relasjonsbasert strukturkapital. Normalt er det en glidende overgang mellom gruppene. Roos m.fl. (2001) forklarer at fremgang og suksess oppnås ved å kombinere disse ulike typene for intellektuell kapital, og ikke når de er separert hver for seg. Det er synergien som skaper vekst og det unike (Jacobsen m.fl. 2005).

Disse tre gruppene er satt i en kronologisk rekkefølge for å vise hvordan intellektuell kapital kan se ut ved FoU av et produkt. Der det starter med humankapital som materialiseres til en immateriell eiendel, som igjen vil bli solgt til kunder.

Forskning	Utvikling	Implementering/ realisering
Human kapital	Organisasjonseid struktur kapital	Relasjonsbasert Struktur kapital

Figur 2: Intellektuell kapital i en kronologisk rekkefølge

Humankapital

Meld. St. 18 (2012-2013) informerer at *“Norges viktigste formue er humankapitalen, som utgjør over 80 prosent av vår nasjonalformue”*. Pike m.fl. (2005) kaller humankapital for kjerneområdet for selskap som driver med FoU siden de ofte er avhengige av høyt utdannede forskere og teknikere som vet hvordan ting fungerer. Spesielt er it, bioteknologi og andre FoU selskap avhengig av god menneskelig kompetanse for at ideen skal bli oppfunnet og utviklet. Verdidrivere som kunnskap, innovasjonsevne, ferdigheter og erfaring er veldig viktige menneskelige faktorer for kunnskapsbaserte selskap (Jakobsen m.fl. 2005).

Humankapitalen er ikke noe som kan eies eller kontrolleres av bedriften (Jacobsen m.fl. 2005). Ansatte jobber kun på kontrakt og har dermed mulighet til å bytte jobb. Formålet med humankapitalen er at den materialiseres i en separat eiendel som selskapet kan kontrollere og identifisere.

Organisasjonseid struktur kapital

Struktur kapitalen kan ansees som det som blir igjen på jobben når arbeidsdagen er ferdig. Dette er kapital som eies og kontrolleres av selskapet (Jacobsen m.fl. 2005). Herunder finnes også den materialiserte humankapitalen.

Organisasjonseid struktur kapital kan deles inn i immaterielle rettigheter og prosesskapital (Jacobsen m.fl. 2005). Prosesskapitalen består av interne prosesser som

rekruttering, FoU, salg, markedsføring, it- systemer ol. Mens de immaterielle rettigheter består av varemerker, patenter og lisenser og lignende. Rettighetene skal bidra til at kunnskap er lønnsomt. Legemiddelselskapene kontrollerer og beskytter fremtidige økonomiske fordeler ved patent. Dette kan blant annet gjøres for å beskytte at konkurrentene ikke kopierer selskapets produkter(tidsbegrenset).

Relasjonsbasert strukturkapital

Det siste området omhandler de eksterne relasjonene et selskap har. Dette består av selskapets nettverk, merkevare og kunder.

Modellen ser på hvordan selskapet klarer å utnytte nettverket rundt seg, og om den har alle kontaktene den trenger(Jacobsen m.fl. 2005).

Mange oppstarts selskap mangler et stort nettverk, og sliter med å vite hvem og hvor de skal henvende seg. Derfor er det noen som søker etter tjenester i ulike forskningsinstitusjoner som f.eks Norinnova Technology Transfer AS for å få støtte og bidrag til å opprette og etablere et selskap. Slike innovasjonsselskaper har ofte gode kontakter opp mot Universiteter, sykehus og forskingspersoner. Disse kan også hjelpe til med finansiering av lån, eller bli medeiere i selskapet eller prosjektet hvis forskningsideen er god nok.

Den siste relasjonsdimensjonen baserer seg på kundene. Her er det viktig at selskapet har sett at det er behov i markedet. Denne dimensjonen går på hvilket syn kundene har på selskapet. Dimensjonen er spesielt viktig med tanke på at det er kundene som skal bidra med den fremtidige inntjeningen.

2.1.2 Alternative regnskap

Intellektuell kapital er ikke like lett å måle i penger som fysisk og monetære ressurser, og derfor bruker enkelte selskap andre regnskapsrapporter for å måle det(Jacobsen m.fl. 2005).

Alternative regnskapene blir ofte laget som følge av at markedet etterspør mer relevant informasjon. Hvor formålet er å redusere informasjonsasymmetri som kan oppstå ved mangelfull rapportering i det ordinære årsregnskapet. Dette vil kunne øke relevanskravet uten at det går utover pålitelighetskravet i det tradisjonelle regnskapet.

Det er kommet ulike løsninger på regnskapsrapporterings problemet, hvor de forsøker å inkludere intellektuelle kapitalen. Det er blant annet utviklet metoder som tar hensyn til fremtidige kontantstrømmer. Humphrey H. Nash har utviklet et system kalt ”Accounting for future”. Andre rapporter for ikke-finansielle verdier er ”balanced Scorecard” av Norton og

Kaplan, ”Skandia Modellen” av Leif Edvinsson (Sandvik, 2002), ”IC Rating” av Jacobsen m. fl. (2005) for å nevne noen.

Den største utfordringene for disse interne rapporterings metodene er å tilfredsstille det regnskapsmessige kontroll kriteriet i det ordinære regnskapet(Sandvik 2002). Dette gjelder spesielt for områdene humankapital og relasjonskapital.

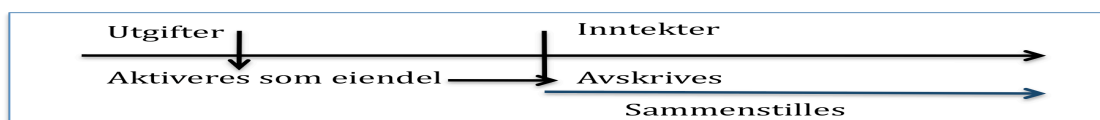
Hvorvidt selskapene ønsker å bruke ressurser på et alternativt regnskap er opp til den enkelte selskap, og vurderes ofte ut ifra en kost/nytte vurdering.

2.2 Regnskapsloven

Regnskapsloven inneholder ikke en definisjon på immaterielle eiendeler, men er i rskl. § 6-2 klassifisert under anleggsmidler. Disse eiendelene er bestemt til varig eie eller bruk jf rskl. § 5-1, og skal følge de generelle vurderingsreglene i rskl § 5-3. Det vil si at eiendelene skal balanseføres til anskaffelseskost. For selskap som driver med egen tilvirkning skal anskaffelseskosten bestå av både faste og variable kostnader jf rskl §5-4. Derimot så kan små foretak velge å bare aktivere variable kostnader jf rskl. 5-4 2. ledd 2. punktum.

2.2.1 Sammenstillingsprinsippet

“Sammenstillingsprinsippet er en regel om periodisering av kostnader, og krever at kostnader som er påløpt for å skape en inntekt, skal resultatføres i samme periode som inntekten”(NOU 2003: 23). Dette er lovfestet i rskl. § 4-1 nr 3. Dette sikrer at resultatet kan måles ved å sammenstille periodens inntekter med verdien av de ressurser som er brukt på å skape disse inntektene(Langli, 2010).

Figur 3: Sammenstillingsprinsippet

Ved aktivering av FoU utgifter vil selskapet aktivere utgiftene som en immateriell eiendel i balansen. Dette blir den immaterielle eiendelens anskaffelseskost. Når da utgiftene avskrives med inntektene vil verdien av eiendelen reduseres etter hvert som eiendelenes økonomiske levetid reduseres. Sammenstillingen kan kalles både indirekte og skjønnsvurdert ved at det er vanskelig å identifisere forbruk og den fremtidige inntjeningen som er forventet å bli skapt. Avskrivningen kan også anses som *et forsøk på sammenstilling* ved at den preges av en skjønnsvurdert utnyttbar levetid(Stenheim, 2008).

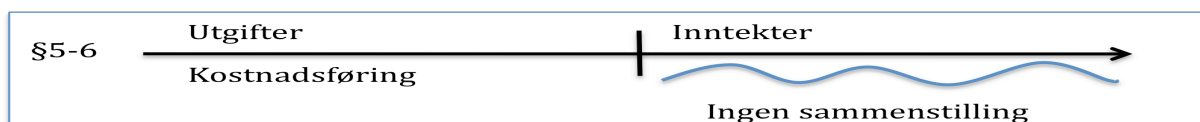
2.2.2 Spesielle vurderingsregelen § 5-6

Regnskapsloven har et unntak som lyder ”*utgifter til egen forskning og utvikling kan kostnadsføres*” jf rskl. § 5-6. Det vil si at den regnskapspliktige kan velge mellom å aktivere eller resultatføre egne FoU utgifter som tilfredsstillende balanseføringskravene. Regelen gjelder kun for de selskap som har utført forskning og utvikling selv (Langli, 2010).

Ved opprettelsen av Regnskapslov (1997-1998) ble det diskutert om regnskapsmessig behandling av kjøpt og egenutviklet FoU(Ot. prp. nr. 42 (1997-98) pkt. 7.8). Høringsutvalgets flertall mente at både kjøpt og egenutviklet FoU burde behandles som identifiserbare eiendeler og dermed balanseføres jf §5-3. Derfor ville de fjerne bestemmelsen om kostnadsføring av egen FoU. Derimot så ble bestemmelsen videreført fra aksjeloven som følge av at departementet mente at det måtte ”*legges vesentlig vekt på internasjonale standarder og praksis, som i enkelte tilfeller innebærer forbud mot balanseføring*”(Ot. prp. nr. 42 (1997-98) pkt. 7.8.5). I senere tid er det også gjort vurderinger om å fjerne paragrafen som følge av at paragrafen ikke er fullt tilpasset etter IFRS. Finansdepartementets forklaringen for å beholde bestemmelsen ble henvist til hvorfor paragrafen ble videreført til regnskapsloven, og at ”*bestemmelsen hindrer ikke regnskapsføring etter IFRS*”(Ot. prp. nr. 39 (2004-2005) pkt. 3.3.6).

Rskl. §5-6 blir i dag forklart av Norsk Regnskaps Stiftelse(NRS) som ”*forenklingsadgang som kan benyttes av alle regnskapspliktige*”(NRS 19 orienteringsak, 2012). Bestemmelsen kan anses som forenkling ved at selskapene ikke trenger å vurdere om kriteriene for balanseføring er oppfylt.

Unntaksregelen fører til at periodiseringskvaliteten i regnskapet blir dårligere. Dersom et selskap velger å kostnadsføre egne FoU utgifter som i utgangspunktet tilfredsstillende balanseførings kriteriene, vil dette bryte med sammenstillingsprinsippet.

Figur 4: Kostnadsføring av egne FoU utgifter

Utgiftene vil da kostnadsføres etter hvert som de påløper, og dermed blir det ingen periodisering av utgifter med tilhørende inntekter.

Ettersom rskl. § 5-6 er en egen bestemmelse i regnskapsloven vil bestemmelsen være likestilt med rskl. § 5-3, og derfor også anses som god regnskapskikk. Dette er det eneste tilfellet i

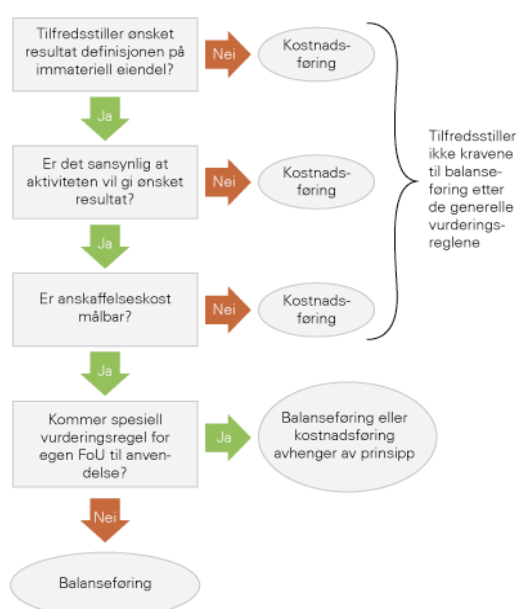
regnskapsloven hvor forsiktighetsprinsippet setter sammenstillingsprinsippet til side (NOU 2003: 23), årsaken til dette ligger i eiendelens egenart. Forsiktighetsprinsippet har til formål å sikre at eiendeler og inntekter ikke overvurderes (Kristoffersen, 2006).

2.3 NRS 19 immaterielle eiendeler og egen FoU

Norsk regnskapsstiftelse (NRS) gir uttalelser til god regnskapskikk jf rskl. § 4-6. "NRS har som formål å utarbeide og utgi regnskapsstandarder, fortolke prinsipielle spørsmål i tilknytning til avgitte standarder og være aktiv kunnskapsformidler om nasjonale og internasjonale standarder innen regnskap og bokføring"ⁱⁱⁱ. De har også utarbeidet en endelig standard for immaterielle eiendeler i desember 2012, *NRS 19 Immaterielle eiendeler*. Standarden har som virkeområdet å forklare regnskapsmessig behandling av immaterielle eiendeler som er anskaffet til varig eie eller bruk (NRS 19).

Figuren fra KPMG viser en skjematisk oppsummering for regnskapsmessig behandling av egen FoU etter NRS 19 *Immaterielle eiendeler*.

Figuren viser at immaterielle eiendeler skal i utgangspunktet følge de generelle vurderingsreglene for anleggsmidler jf rskl. §5-3. Unntaket gjelder kun for egen FoU, hvor selskap har valgadgang til å velge den spesielle vurderingsregelen jf rskl. §5-6.

Figur 5: Regnskapsregler for immaterielle eiendeler og egen FoU. (KPMG, Immaterielle eiendeler)

2.3.1 Definisjon av immaterielle eiendeler – 2 krav

NRS 19 (punkt 2.1.1) definerer immaterielle eiendeler som "ikke pengeposter uten fysisk substans som foretaket benytter i tilvirkning eller salg av varer og tjenester, ved utleie til andre foretak, eller for administrative formål, og som:

- er identifiserbare, og
- kontrolleres av foretaket slik at de representerer fremtidige økonomiske fordeler som forventes å tilflyte foretaket

Krav til identifiserbarhet

For å kunne definere en immateriell eiendel må selskapet kunne identifisere eiendelen. Standarden legger vekt på at dersom en immateriell eiendel er utskillbar vil den bestandig være identifiserbar(NRS 19). Det betyr at dersom selskapet kan separere pengestrømmen og de fremtidige økonomiske fordelene som er knyttet til eiendelen vil den i grunn kunne skilles fra goodwill. Dette vurderes ut ifra om eiendelen kan selges, leies ut eller på en annen måte knytte en egen kontantstrøm til eiendelen. Normalt vil ikke dette kunne oppfylles i forskningsfasen.

Dersom eiendelen ikke lar seg identifisere skal utgiftene kostnadsføres etter hvert som de oppstår. Utgiftene vil da bli en del av virksomhetens opparbeidet goodwill(Huneide, 2011).

Både Huneide m.fl. (2011) og Langli (2010) har i tillegg til separerbarhet(utskillbar), nevnt at juridiske retter eller kontraktmessige avtaler også kan identifisere eiendelen. Standarden legger også til at en immateriell eiendel kan være identifiserbar selv om den ikke kan separeres. Ved FoU vil normalt opphavsselskapet ha de juridiske rettigheter for eiendelen, og dermed også råde over de fremtidige kontantstrømmer.

Krav til kontroll

Kontroll er det andre kriteriet som må være oppfylt for å kunne definere en immateriell eiendel. *”Et foretak kontrollerer en eiendel dersom det kan sikre at de fremtidige økonomiske fordelene knyttet til eiendelen tilflyter foretaket og kan hindre at andre får tilgang til disse fordelene”*(NRS 19, pkt 2.1.1). Dette vil si at når selskapet har kontroll over eiendelen får selskapet rettigheter som er eksklusive, og kan ekskludere andre fra å nyte godt fra de samme fordelene. De fremtidige fordelene består både av inntekter fra salg og tjenester, og reduserte kostnader (NRS 19).

Standarden legger vekt på at juridisk beskyttelse kan sikre kontroll kriteriet.

Legemiddelselskap søker ofte patent på et tidlig stadium for å sikre seg enerett til en kommersiell utnyttelse av oppfinnelsen. Patentloven (1967) gir oppfinneren en tidsbegrenset enerett på 20 år og kan forlenges med 5 år for bioteknologiske selskap. *”Bakgrunnen er at ein langvarig utviklingsfase og krav om marknadsføringsløyve for slike produkt reduserer den effektive vernetida, ofte med meir enn fem år”* (Meld. St. 28(2012-2013) pkt.2.1.1). I tillegg slår det inn en 10 års beskyttelse mot generiske produkter når et selskap søker etter markedsføringstillatelse for første gang jf legemiddelforskriften § 3-10a.

I tillegg til patentrettigheter, er kopieringsrettigheter eller hemmelighold andre metoder på å sikre kontroll over en eiendel.

”De ansattes kompetanse vil for eksempel ikke kunne føres opp som eiendel da selskapet normalt ikke kontrollerer de ansatte. Tilsvarende gjelder normalt også for selskapets kundemasse” (KPMG, immaterielle eiendeler). Derfor er det spesielt viktig for selskapene å ha rettslige problemstillinger regulert i arbeidskontrakter, slik at det er arbeidsgiveren og ikke de ansatte som sitter på rettigheten til eiendelen som blir oppfunnet.

Forskning og utvikling

Forskning og utvikling beskrives som et begrep som kan sees i sammenheng med aktiviteter som kan kobles til teknologi, vitenskap, prosess- eller produktforbedringer (NRS 19). Tabellen under viser hvordan standarden har definert forskning og utvikling. Ettersom det i mange tilfeller er vanskelig å skille mellom forskning og utvikling har den også kommet med eksempler på hvilke aktiviteter som normalt inngår i fasene.

NRS 19	Definisjon	Aktiviteter
Forskning	<i>Grunnleggende, planmessige undersøkelser som utføres med håp om å finne fram til tekniske eller vitenskapelige nyvinninger med mulig økonomisk anvendelse.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - aktiviteter som har som hensikt å frembringe ny viten av teknisk eller vitenskapelig art - søken etter anvendelsesmuligheter for forskningsresultater eller annen kunnskap - søken, herunder konseptuell utforming, etter mulige produkt-, produksjons- eller prosessalternativer
Utvikling	<i>Bearbeidelse og videreføring av teknisk, vitenskapelig eller annen kunnskap med mulig økonomisk anvendelse med sikte på å frembringe nye eller vesentlig forbedrede produkter, prosesser, metoder, systemer eller tjenester, frem til oppstart av kommersiell produksjon eller bruk.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - evaluering av alternative produkter eller produksjonsprosesser - arbeid knyttet til design, konstruksjon og testing av prototyper og modeller før disse blir satt i ordinær produksjon - engineering aktivitet påkrevd for å utvikle utforming av et produkt slik at det tilfredsstillende de spesifikke funksjonelle og økonomiske krav for kommersiell produksjon - design av verktøy, sjablonger, former og lignede - design, konstruksjon og drift av en forsøksfabrikk ("pilot plant") med en størrelse som gjør at den ikke er økonomisk drivverdig.

		- Forsøksproduksjon av nye eller vesentlig forbedrede produkter eller prosesser frem til beslutning om igangsettelse av kommersiell produksjon (prøvedrift)
--	--	---

Tabell 1: Definisjon på FoU, (NRS 19 immaterielle eiendeler pkt. 2.3.1)

Standarden legger vekt på at den spesielle vurderingsregelen har sin opprinnelse i loven som følge av særskilte regnskapmessige problemstillinger for FoU. Det skilles blant annet mellom avgrensingsproblemer for kjøpt og egenutviklet FoU.

Ved kjøp av FoU er eiendelen knyttet til en transaksjon mellom to parter som gjør at eiendelen har en identifiserbar overdragelse og et identifiserbart vederlag. Dette fører til at kjøpt FoU kan knyttes opp mot en hendelse som representerer forventninger til fremtidige økonomiske fordeler. Derfor vil kjøpt FoU bestandig kunne balanseføres.

Derimot så er det verre å identifisere de samme kriteriene for egentilvirket FoU. Ettersom det ikke finnes en tilsvarende transaksjon for egen FoU, vil dette kunne føre til en usikker og noe mer subjektiv vurdering av anskaffelseskost. Som oftest baserer også egen FoU om forventninger til fremtidige kontantstrømmer, men før prosessen knytter seg til en transaksjon eller en spesiell hendelse vil det være vanskelig å kunne demonstrere sannsynlighet for en vellykket utvikling slik som standarden krever.

Figur 6: Forskning og Utvikling i en kronologisk rekkefølge

Forskning og utvikling er satt i en kronologisk rekkefølge med et definert mulighetsområdet for balanseføring eller kostnadsføring av egne FoU utgifter.

Forskningsfasen vil normalt være på et så tidlig stadium at man ikke vil kunne identifisere sannsynligheten for fremtidige økonomiske fordeler (NRS 19). Den er beheftet med stor usikkerhet til hvordan eiendelen kommer til å resultere at denne fasen bør kostnadsføres.

Under utviklingsprosessen vil det skride frem flere signifikante funn, og usikkerheten vil avta etter hvert som prosessen nærmer seg et ferdig produkt.

Aktiveringen av en immateriell eiendel vil kunne skje når selskapet kan identifisere eiendelen som søkes utvikles, og samtidig demonstrere at det er sannsynlig at dette vil bli et vellykket produkt som vil gi fremtidige økonomiske fordeler. Forutsetning er at virksomheten har

tilgang til nødvendige ressurser og at utgiftene kan måles pålitelig. Det er dette området som representerer mulighetsområdet i figur 6.

Fasen etter utviklingsstadiet er blitt kalt implementeringsfasen eller realiseringsfasen. Det er i denne fasen selskapet forsøker å realisere legemiddelet kommersielt. Implementeringen består av vedlikehold, etterjusteringer, markedsføring og salg av legemiddelet. Fasen inneholder både aktiviteter som ikke vil tilfredsstillе definisjonen på FoU(markedsføring) og balanseføringskravene. I følge standarden er det noen aktiviteter som nesten aldri vil tilfredsstillе kravene for balanseføring av egen FoU utgifter, eksempelvis (NRS 19 pkt. 2.2.3):

- *Forskning*
- *Løpende eller periodisk innsats for å tilpasse eller forbedre et produkt(Vedlikehold)*
- *Aktiviteter knyttet til å skape eller videreutvikle varemerker*
- *Opplæring av ansatte, og utvikling av og implementering av endrede arbeidsprosesser eller endret organisasjon*
- *Oppstart av virksomhet*

Ettersom det er størst risiko og nesten umulig for et prosjekt i forskningsfasen å kunne oppfylle kriteriene for en immateriell eiendel, vil det hovedsakelig fokuseres på utviklingsfasen i denne studien. Likevel blir FoU nevnt når det skrives om hele forskning og utviklingsprosessen.

2.3.2 Kriterier for balanseføring

Det holder ikke å kun tilfredsstillе definisjonen for en immateriell eiendel for å kunne sette en FoU investering i balansen. For å kunne balanseføre en fremtidig immateriell eiendel må det i følge standarden tilfredstilles to kriterier til:

- a) Sannsynlighet for at de fremtidige økonomiske fordelene knyttet til den immaterielle eiendelen skal tilflyte foretaket, og
- b) en pålitelig måling av anskaffelseskost.

Krav til sannsynlige fremtidige økonomiske fordeler

Det kan virke som om dette kriteriet er det vanskeligste kriteriet for selskapene å oppfylle. For at et selskap skal kunne vise at det er sannsynlig at eiendelen vil kunne oppnå fremtidige økonomiske kontantstrømmer må selskapet demonstrere at det er sannsynlig at utviklingsarbeidet vil bli vellykket. I følge standarden må selskapet kunne demonstrere:

- 1) Hvordan legemiddelet forventer å bidra til økning av de fremtidige økonomiske fordeler til selskapet
- 2) At selskapet har evne og intensjon om å benytte legemiddelet i sin virksomhet
- 3) At selskapet har tilgang til alle ressurser, både tekniske, finansielle og andre ressurser for å kunne oppnå fremtidige økonomiske fordeler.

Det er ofte dette kriteriet som er med på å bestemme når tid eiendelen kan balanseføres.

Tidspunkt for balanseføring

”Utgifter til tilvirkning av identifiserbare immaterielle eiendeler skal eventuelt balanseføres fra det tidspunkt det er sannsynlig at utviklingsarbeidet vil resultere i en identifiserbar immaterielle eiendel for selskapet”(KPMG, Immaterielle eiendeler). Vurderingene vil tas i forhold til forventninger til hvordan eiendelen vil være i stand til å generere fremtidige økonomiske kontantstrømmer.

Fremtiden er usikker, og som en konsekvens av usikkerheten må det tas i bruk skjønn når et regnskap skal utarbeides(Langli, 2010). Det følger av rskl. § 4-2 (1) at det *”ved usikkerhet skal det brukes beste estimat på bakgrunn av den informasjonen som er tilgjengelig når årsregnskapet skal avlegges”*. Skjønn og beste estimat er noe ledelsen må bruke for å begrunne sannsynlighetsvurderingen til de fremtidige økonomiske fordelene(NRS 19).

Ved oppstart av prosjektet bør selskapet ha oppfølgingssystem, eller prosjektstyringsverktøy for å måle prosjektet opp mot selskapets målsetninger. eksempelvis: fremdrift til tidsplan, utfall på kritiske tester, endringer i mulige anvendelses områder osv(NRS 19,pkt 2.2.3). Slike system kan hjelpe selskapet med å sannsynliggjøre om de vil lykkes, og eventuelt når.

Standarden legger til grunn at det kun er utgifter som påløper etter dette tidspunktet som skal balanseføres. Før dette tidspunktet vil ikke kriteriene være oppfylt og derfor vil det ikke være lov å tilbakeføre tidligere kostnadsførte FoU utgifter.

Desto senere et selskap tilfredsstiller vilkårene for balanseføring, og i dette tilfellet jo nærmere en kritisk hendelse som markedsføringstillatelsen selskapet kommer, desto mindre vil valget mellom rskl. § 5-6 og aktiveringens spille. For jo nærmere hendelsen man kommer jo mer utgifter vil allerede ha blitt kostnadsført, og dermed vil det være mindre utgifter igjen som kan balanseføres. Etter at selskapet har oppnådd milepælen med en markedsføringstillatelse vil det nesten ikke være mer FoU utgifter igjen å balanseføre. Aktiviteten vil da anses som vedlikehold eller løpende markedsføring, noe som ikke anses å definere FoU etter NRS 19. Implisitt betyr det at balanseføring av utgifter ved

markedsføringspunktet gir nesten like lite informasjon i regnskapet som om et selskap hadde kostnadsført.

Sannsynlighet kan i denne studien ses på som et mål for usikkerhet for fremtidige hendelser. NRS 19 har ikke gitt en definisjon på hvor mye prosent *sannsynelig fremtidig økonomisk fordel* er. Etter IAS 38 Immaterielle eiendeler (kvifte 2011) benyttes ordet *sannsynlighetsovervekt ved fremtidig økonomisk fordel*. I NRS 13 *usikre forpliktelser og betingede eiendeler* (pkt 3.2 sannsynlighetsbegreper) står det at ”*i mange sammenhenger må man basere seg på omtrentlig oppfatninger av sannsynlighetsnivå*”. Siden NRS 13 ikke har definisjon på *sannsynelig fremtidig økonomisk fordel*, forutsettes det at denne vil passe under *sannsynlighetsovervekt*, som angir sannsynlighetsintervallet på mellom 50 og 70 prosent. Noe som indikere at fremtidige hendelser kommer til inntreffe versus at det ikke kommer til å inntreffe.

Krav til pålitelig måling av anskaffelseskost

Dersom man skal balanseføre utgiftene må selskapet i tillegg kunne måle anskaffelseskostnaden pålitelig. I følge standarden er det en forutsetning at det er mulig å skille aktiviteter som er knyttet til tilvirkningen av eiendelen fra selskapets øvrige aktiviteter. Dette innebærer at et selskap har et system som gjør det mulig å identifisere utgiftene for å få en pålitelig måling av anskaffelseskosten.

”Anskaffelseskost omfatter alle utgifter som direkte eller indirekte kan henføres til utviklingen av den immaterielle eiendelen”(NRS 19, pkt 2.3.3).

Eksempler på slike utgifter er etter NRS 19 pkt. 2.3.3:

- *Lønn og personal kostnader til ansatte som er direkte engasjert i utviklingsarbeidet*
- *Forbrukte materialer og tjenester som er forbrukt i utviklingsarbeidet*
- *Avskrivning av anleggsmidler som er direkte brukt i utviklingsarbeidet*
- *Forholdmessige andel av indirekte kostnader som kan relateres til utviklingsarbeidet*

Eiendeler som er anskaffet spesifikt for FoU prosjektet skal også den medregnes i anskaffelseskosten. Låneutgifter som er forbundet med tilvirkningen kan i tillegg medregnes i balansen, men det gis også adgang til å kostnadsføre utgiftene jf rskl. § 5-4.

Små foretak har adgang til å balanseføre variable kostnader for egne FoU og rettigheter så fremst balanseføringskriteriene er oppfylt. Da vil de faste kostnadene vil bli resultatført (NRS 8 *God regnskapskikk for små foretak*).

Det er også en del utgifter som brukes på aktiviteter som regnes som en investering i immaterielle verdier, men som faller utenfor grunnet at dette ikke anses å dekke definisjonen til FoU. Da knytter ikke utgiftene seg til eiendelen, men til andre aktiviteter som for eksempel salg.

Standardens eksempler på dette er (NRS 19 pkt 2.1.4):

- *markedsundersøkelser*
- *markedsaktiviteter som har til hensikt å vinne innpass på nye markeder eller øke verdien av eksisterende markeder for ett eller flere av foretakets produkter*
- *kampanjer for lansering av nye produkter eller tjenester*
- *registrering, herunder patentbeskyttelse, av nye produkter eller prosesser*
- *opplæring av ansatte som innebærer endring av kompetanseområde eller vesentlig økning av kompetansenivå*
- *utviklingsarbeid i forbindelse med innføring eller vesentlig oppgradering av edb programvare, herunder tilpasning av standard systemer*

2.4 Tilleggsopplysninger til årsregnskapet

Tilleggsopplysningene til årsregnskapet i denne studien består av noteopplysninger og årsberetningene til de ulike legemiddelselskapene. Disse vil utelukkende bli brukt til å se hvordan selskapene informerer om sine FoU aktiviteter i forhold til problemstilling og forskningsspørsmålene.

2.4.1 Noteopplysning

Notene er til for å gi regnskapsbrukeren tilleggsopplysningene den trenger ved vurdering av regnskapet (Hundeide m.fl. 2011). ”*Krav til noteopplysninger har som siktemål å øke regnskapets informasjonsverdi og gjøre den samlede regnskapsinformasjon egnet for analyse*” (NOU 2003:23, kapittel 15).

Kravet for noteopplysninger for immaterielle eiendeler finner vi i rskl. §7-14. For små foretak er de å finne i rskl. §7-39, men det viser seg at kravene er de samme for FoU utgiftene. Standarden har heller ikke krav utover det man finner i regnskapsloven.

For selskap som driver med forskning og utvikling skal det opplyses om økonomisk levetid og valg av avskrivningsplan i balansen jf rskl § 7-14 1.ledd. Det er normalt å foreta lineære avskrivninger. Dersom det skulle skje endringer i forhold til avskrivningsplanen må også disse endringene opplyses jf rskl § 7-12.

Ettersom FoU blir balanseført som en fremtidig immateriell eiendel, vil man ikke kunne avskrive FoU før den immaterielle eiendelen er tatt i bruk, dette følger av at ”*økonomisk levetid er det tidsrom hvor de økonomiske fordeler knyttet til den immaterielle eiendelen tilflyter foretaket*” (NRS 19 pkt. 2.4).

Departementet (ot.prp. nr 42 (1997-1998) pkt. 7.8.5) mente at rskl. §5-6 ville svekke informasjonsverdien til regnskapet, og derfor ble det foreslått at det skulle gis informasjon i noter til årsregnskapet. De mente også at opplysningskravet først og fremst gjelder de som kostnadsfører utgifter etter § 5-6(ot.prp. nr 42 (1997-1998) til §7-14). Derimot mener Schwencke (2012) at et slik krav vil frata forenklingseffekten som §5-6 er tilsiktet.

Det følger av rskl. §7-14 2. Ledd 1. Punktum at selskapene skal opplyse om hvor mye utgifter som er medgått til FoU i løpet av regnskapsåret. Etter NRS 19 kreves det at utgiftene kan måles pålitelig. Noe som innebærer at selskapet må kunne identifisere disse utgiftene til aktiviteter som er knyttet til FoU, og at disse utgiftene kan skilles fra andre aktiviteter som ikke har med FoU å gjøre. Det vil i grunn si at dersom det tilfredsstillt kravet for balanseføring bør det opplyses, uavhengig av prinsipp. Huneide m.fl (2011) skriver at de selskap som balansefører, også bør gi informasjon om kostnadsførte FoU utgifter som ikke tilfredsstillt kravet for en immateriell eiendel.

Videre skal det opplyses om forventet inntjening av pågående FoU motsvarer medgåtte samlede utgifter jf rskl. §7-14 2. Ledd. 2.punktum. Arten av forskning og utviklings skal også angis jf 3. punktum. De to siste noteopplysningskravene (annet og tredje punktum) vil ikke bli særlig vektlagt i denne studien.

Dersom det er vesentlig for forståelsen av informasjonen som står i regnskapet, skal regnskapsprinsipper om egen FoU opplyses i note jf rskl. § 7-2(NRS 19). Schwencke (2012) mener det er tilstrekkelig å opplyse om regnskapsprinsipp dersom selskapet har valgdagang. Med dette er å forstå at dersom selskapet tilfredsstillt kravene for balanseføring bør selskapet

informere om regnskapsprinsipp for FoU, uavhengig av om selskapet balansefører eller kostnadsfører etter §5-6.

Det skal også gis ytterligere informasjon om FoU aktiviteten dersom det er vesentlig for forståelsen av årsregnskapet, dette kan gjøres enten i note eller i årsberetningen(NRS 19).

2.4.2 Årsberetning

Det følger av asl. §11-1 1. ledd at aksjeselskap skal utarbeidet årsberetning som en del av årsregnskapet. Det er styret(eller selskapsmøtet) og dagligleder som skal avgi årsberetningen, som avlegges samtidig med årsregnskapet. ”*Siktemålet med årsberetningen er å gi overordnet informasjon om årsregnskapet ut over det som kommer fram av noter(Huneide m.fl, 2011)*”.

Det skal gi regnskapsbrukeren mulighet til å se på hvilke forhold som kan ha påvirket årsregnskapet, og om dette kan påvirke selskapets økonomiske verdi.

Årsberetningen har flere krav til innhold, men jeg går kun inn på kravene for FoU da studiet omhandler dette. Herunder finner vi at årsberetningen skal angi styrets oppfatning av ”*virksomhet på området forskning og utvikling*”(ot.prp. nr 42. (1997-1998) 11.2).

2.5 Forskning og utvikling av et legemiddel

I 2012 ble det i Norge omsatt medisiner for 19,3 milliarder kroner målt etter apotekernes omsetnings pris, ca 80% av dette sto LMI medlemmene for(LMI, 2013). Blant LMI medlemmene ble det også investert i overkant av 800 millioner kroner i forskning og utvikling i Norge, noe som er en nedgang på ca 157 millioner kroner fra året før. Det virker som om disse tallene variere noe fra år til år. Investeringen gjelder ikke bare kliniske studier på mennesker, men inkluderer også tall som omfatter forskning i prosess og produksjon, toksikologisk og farmakologisk forskning på dyr.

Definisjonen av legemiddelet er med på å avgjøre om legemiddelet må følge de strenge lovkravene. Med legemiddel forstås *ethvert stoff, droge eller preparat som*

1. utgis for å være egnet til å forebygge, lege eller lindre sykdom, sykdomssymptomer eller smerter, eller påvirke fysiologiske funksjoner hos mennesker eller dyr; eller

2. kan anvendes eller gis til mennesker eller dyr for å gjenopprette, endre, eller påvirke fysiologiske funksjoner gjennom en farmakologisk, immunologisk eller metabolsk virkning, eller for å påvise sykdom.

(legemiddelverketⁱⁱⁱ)

Området rundt legemiddelet er strengt regulert, og det inneholder mange rettslige og vitenskaplige krav i forbindelse med forskning og utvikling av et legemiddel. Vi finner blant annet Lov om legemidler, Forskrift om legemidler, Helseforskningsloven, Forskrift på klinisk utprøving av legemiddel på mennesker for å nevne noen. Så det er kanskje ikke så rart at det kun er et fåtall substanser som kommer seg igjennom alle utviklingsfasene.

Det skal nå sies at reguleringen er til for å beskytte folkehelsen, og skal ivareta kravet om et positivt nytte/risiko forhold(Hauge & Thomassen, 2007).

Pedersen fra det danske legemiddelselskapet Lundbeck beskriver den typiske legemiddelprosessen som en langvarig prosess(Hoffmann, 2011). Fra selskapet har oppdaget at en sykdom krever behandling til en ny medisin er kommet på markedet har det gått 15 år, og 2000 til 5000 mennesker er blitt testet(Hoffmann, 2011). LMI (2013) fastslår at det koster i snitt 4-8 milliarder kroner på å utvikle et legemiddel i Norge.

Det å gå fra forskning til utvikling er et stort skritt for et legemiddelselskap. Fra å ha gjort celleforsøk og testing av stoffer på dyr(prekliniske studier), vil man nå kunne teste stoffene videre på mennesker. Allerede nå kan det ha gått 3-5 år med testing på kryss og tvers(Hoffmann, 2011).

Før utviklingsprosessen(en klinisk studie) kan starte i Norge må legemiddelselskapet få godkjenning fra Statens legemiddelverk^{iv}, Regional komité for forskningsetikk, og i enkelte tilfeller også fra Helsedirektoratet og Bioteknologinemnda(LMI, 2013).

2.5.1 Utviklingsprosessen for legemidler

Før et legemiddelet kan settes ut på marked må det gjennom ytterligere fire testfaser.

Fase 1

Her skjer den første undersøkelsen på mennesker. Som oftest blir det testet en lav dose av stoffet på et lite utvalg av friske mennesker. Dosen blir langsomt økt til et nivå som har vist effekt ved dyreforsøk. Forsøkspersonene vil bli observert for mulige bivirkninger. Denne fasen har ofte en varighet på 1-1 ½ år og anses å ha 12 % sjanse for endelig suksess(Hoffmann, 2011).

Fase 2

I fase 2 så utprøves legemiddelet på pasienter med aktuell sykdom. Ettersom det er mange pasienter fra ulike steder vil forsøkene oftest foregå på flere steder. I denne fasen kan det også være nødvendig å kartlegge legemiddelets reaksjon på ulike folkeslag. Pedersen fra Lundbeck forklarer at asiater, kaukasiere og afrikanere har ulike leverenzymer som gjør at de kan reagere forskjellig på ulike stoffer. Denne fasen har ofte en varighet på 2-3 år, og en sjanse for suksess på 21 prosent (Hoffmann, 2011).

Fase 3

Dette er den siste fasen medikamentet blir testet før man eventuelt kan sende søknad om markedsføringstillatelse. Nå må pasientene kun ha den relevante sykdommen, slik at forskerne får et nøyaktig bilde på hvordan legemiddelet fungerer på pasientens kropp. Her blir det også gjort sammenlignende studier med placebo eller annet legemiddel. I denne fasen blir det også gjort kostnadsvurderinger for hva det vil koste å rette opp legemiddelets eventuelle bivirkninger. Noe som gjøres for å kunne gi myndighetene et inntrykk på hva behandlingen koster sammenlignet med andre typer behandlinger.

Denne fasen tar ca 3-4 år og det blir testet alt fra 500-4000 pasienter. Sjansene for suksess i denne fasen er på omkring 58% (Hoffmann, 2011). Likevel er det mange legemidler som må forkastes pga av at de ikke lever helt opp til forventningene. Pedersen sier det vil være idioti å lansere et stoff på markedet som ikke er bra nok eller har for store skadevirkninger (Hoffmann, 2011). Det er uetisk, og en vil kunne utradere et selskap. Dersom resultatene er gode, søker selskapet markedsføringstillatelse av legemiddelet hos Statens legemiddelverk. EØS avtalen har gjort at Norge er harmonisert med regelverket til EU ved godkjenning av legemidler. Der norske myndigheter jobber i lag med det europeiske legemiddelkontoret (EMA)^v.

Markedsføringstillatelsen

For å kunne søke om markedsføringstillatelse må legemiddelselskapet kunne dokumentere at legemiddelet holder overordnede krav om kvalitet, sikkerhet og effekt. Myndighetene vurderer om søknaden er forsvarlig i forhold til nytte/risikoforhold, og hvordan dette forholdet er ved testing av en større pasientgruppe. Nytte/risikoforholdet bygger på forholdet mellom grad av sykdom og eventuelle bivirkninger dette kan gi. For eksempel, medisiner for hodepine skal ikke gi bivirkninger som gir stor skadevirkning, derimot har alvorlige

behandlingsformer som kreftmedisin en mye høyere terskel for å kunne gi større bivirkninger, i og med at kreften kan ha dødelig utfall(Hauge & Thomassen, 2007).

Dermed er det naturlig at dokumentasjonskravene for en markedsføringstillatelse er avhengig av alvorlighetsgrad, og andre alternative behandlingsmetoder. Hele FoU prosessen blir vurdert når legemiddelverket ser på legemiddelets nytte/risikoforhold.

Fase 4

Ved godkjent markedsføringstillatelse har selskapet fått dokumentert at legemiddelets kvalitet, sikkerhet og effekt er tilfredsstillende, og at risiko og nytteforholdet er positivt(Hauge & Thomassen, 2007). For det om legemiddelet skulle bli godkjent har legemiddelselskapet det fulle ansvaret, og vil kunne bli erstatningsansvarlig dersom noe skulle gå galt.

Etter å ha fått markedsføringstillatelsen vil myndighetene fastsette pris på medikamentet(resepter). Legemiddelverket opplyser at de har som mål at 80 % av søknadene for maksimalpris skal behandles i løpet av 50 dager^{vi}. Når maks prisen er fastsatt kan selskapene starte markedsføring og salg av legemiddelet.

Enkelte legemiddel vil måtte gå gjennom flere analyser, både for å sjekke langtidseffekter og bivirkninger. Dette bestemmes av selskapet selv eller på grunn av at myndighetene har pålagt det. Dette kan ta noen måneder opptil flere år. I mellomtiden markedsfører selskapet den nye medisinen. Denne fasen har en sjanse for suksess på ca 89 %(Hoffmann,2011). Dermed vil noen av utgiftene kunne bli aktivert ved at noen utgifter i fase 4 kan anses som FoU.

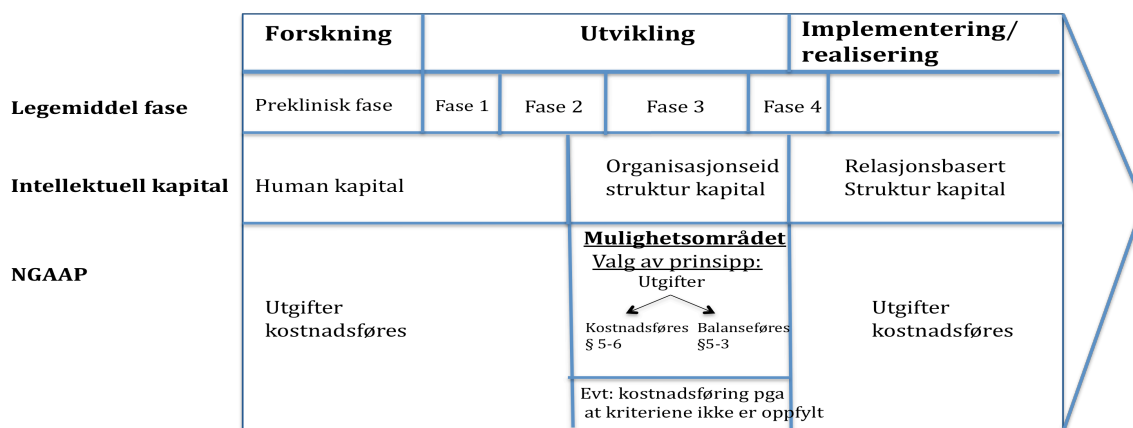
2.5.2 Regnskapsføring av legemidler

Kvifte (2011: 582) mener at det ”normalt helt frem til godkjenning er en ikke ubetydelig usikkerhet med hensyn til om en ny medisin vil bli godkjent for bruk og/eller salg, noe som tilsier at utgifter i alle tre fasene kostnadsføres”. Både IAS 38 og NRS 19 har krav om å demonstrere tilgang til ressurser som er nødvendig for å oppnå økonomiske fordeler i fremtiden. Markedsføringstillatelsen bør absolutt bli sett på som en nødvendig ressurs, uten denne vil ikke legemiddelet kunne lykkes. Det kan virke som om Kvifte (2011) mener det er såpass stor usikkerhet på om et selskap vil oppnå markedsføringstillatelse at fase 3 også må kostnadsføres. Dermed sier han indirekte at ingen faser fra FoU av legemidler bør balanseføres. Dermed vil heller ikke § 5-6 være av betydning.

Huneide m.fl. (2011: 219) har kommet med et eksempel på når man kan balanseføre utgifter i forbindelse med FoU av et legemiddel. Dette eksempelet handler om et selskap som skal teste sitt produkt på forsøkspersoner på et sykehus. Testen er nødvendig for å få tilstrekkelig dokumentasjon på helseeffekten av produktet, slik at man kan forsøke å oppnå godkjenning. Sykehuset utfører testingen og fakturer selskapet for påløpt arbeid. Det første man må sjekke er om det tilfredsstillende kriteriene for en immateriell eiendel: identifiserbar og kontroll. Ettersom at selskapet har kjøpt en tjeneste fra sykehuset har de rett til test resultatene, og dermed vil de fremtidige økonomiske fordeler være under selskapets kontroll. Produktet er også identifiserbar ved at selskapet har rettighetene til å selge og produsere legemiddelet. Dermed vil definisjonen være oppfylt. Det neste som vurderes er om det er sannsynlig at testene vil bli vellykket, noe som vil være avhengig av hvor lang man er kommet i utviklingsprosessen. Videre skriver Huneide m.fl (2011: 219) at ”dersom testene nærmest er å regne som en formalitet for å få godkjenning, er sannsynlighetskravet tilfredsstillt”. Det siste kravet går på om anskaffelseskosten kan måles, noe den vil kunne gjøre siden selskapet mottar faktura på påløpte kostnader.

Huneide m. fl. (2011) og Kvifte (2011) er uenige i forhold til godkjennings kriteriet. Huneide m.fl (2011) mener at dersom testen utgjør en formalitet ifra å kunne godkjenne et legemiddel, vil selskapet ha sannsynlighets overvekt på fremtidige økonomiske fordeler. Mens Kvifte vektlegger selve godkjenningen som en nødvendig ressurs som normalt vil være punktet for å kunne si at det har skjedd en transformasjon til en immateriell eiendel. Kvifte nevner ikke hva som er det unormale, men at det normale er å definere godkjenningen som sikkerhet for at fremtidige kontantstrømmer vil skje.

2.6 Oppsummeringsmodell

Figur 7: Oppsummeringsmodell

Modellen sammenstiller de ulike fasene. Det er viktig å påpeke at den representerer en virkeligheten ved at fasene vil ha glidende overgang. På bakgrunn av teorien er det blitt definert et mulighetsområdet for regnskapsføring av FoU som immateriell eiendel. Mulighetsområdet representerer det området hvor selskapene tilfredsstiller kriteriene for immateriell eiendel og balanseføring, og har dermed valgadgang til å balanseføre eller kostnadsføre sine utgifter.

Modellen starter i forskningsfasen. Her skjer alt fra idemyldring til den prekliniske undersøkelsen i laboratoriet og dyr. Denne fasen er spesielt avhengig av menneskelig kompetanse. Som nevnt i teorien har denne fasen vanskeligheter med å identifisere nesten samtlige krav siden den baserer seg på stor risiko og usikkerhet for hvordan prosessen vil resultere, og utgiftene vil derfor kostnadsføres i samsvar med finansregnskapets pålitelighetskrav.

I den neste fasen går legemiddelprosessen over til utvikling. Her deles prosessen (klinisk utprøving) inn i 3-4 faser. Fremdeles er humankapital en viktig faktor, men på et punkt under utviklingen vil humankapitalen kunne gå over til noe som kan settes som en investering i selskapets regnskap, altså en immateriell eiendel (organisasjonseid struktur kapital). Dette skjer når utgiftene kan måles pålitelig og det er sannsynlighet for fremtidige økonomiske fordeler for selskapet. Selskapene har da valgadgang til å enten aktivere utgiftene etter rskl. 5-3 eller kostnadsføre etter rskl §5-6, dette kan anses som det nevnte mulighetsområdet. Aktiveringen vil føre til at deler av utgiftene periodiseres i samsvar sammenstillingsprinsippet, og vil dermed være i tråd med både regnskapets pålitelighetskrav og til dels relevanskrav (masse utgifter er allerede blitt kostnadsført). Ved valg av kostnadsføring vil utgiften bryte med sammenstillingsprinsippet ved at ikke utgiftene periodiseres med tilhørende inntekter. Dette anses fortsatt som GRS da unntaksregelen er en del av regnskapsloven.

Starten på mulighetsområdet er satt som følge av Hoffmanns (2011) sannsynlighetsberegninger for suksess i sen fase 2, (58% ved fase 3). Fra Huneide m.fl. (2011) eksempel vil selskapet kunne tilfredsstille kriteriene i fase 3, hvor man er en formalitet i fra en godkjenning. Mens Kvifte (2011:582) mener at det ”*normalt helt frem til godkjenning er en ikke ubetydelig usikkerhet med hensyn til om en ny medisin vil bli godkjent for bruk og/eller salg, noe som tilsier at utgifter i alle tre fasene kostnadsføres*”.

Den siste fasen består som nevnt av implementering og realisering av legemiddelet i markedet. Implementeringen består av vedlikehold og etterjusteringer. Herunder finner vi også fase 4 som går på å finne maksimal pris og foreta en siste sikkerhetsanalyse. Det er nå selskapet begynner å forberede seg på markedsføring og salg av legemiddelet.

De eksterne relasjonene til kunder, sponsorer, myndigheter etc. er enormt viktig i denne fasen. Det er de som skal hjelpe til for at legemiddelet skal bli en suksess. Utgiftene som benyttes i implementeringsfasen er i følge regnskapsreglene en verdiøkning av legemiddelet, men de tilfredsstillende ikke definisjonen av forskning og utvikling, og skal dermed kostnadsføres jf NRS 19 pkt 2.1.4. b som igjen vil være i samsvar med regnskapets pålitelighetskrav.

Oppsummert består FoU av legemidler av en ressurs- og tidkrevende prosess, og i løpet av prosessen påløper det masse utgifter. Teorien viser at legemiddelets anskaffelseskost vil kun bestå av en liten andel balanseførte utgifter. I forskningsfasen vil selskapene normalt måtte kostnadsføre FoU utgiftene på grunn av at aktiviteten er *beheftet med stor usikkerhet* til om legemiddelet vil *resultere i en immateriell eiendel* med fremtidige økonomiske fordeler. Mens når legemiddelet kommer til mulighetsområdet vil fortsatt bare deler av utgiftene balanseføres, som følge av at masse *utgifter faller utenfor definisjonen* av en immateriell eiendel. For små selskap kan det bestå av enda mindre utgifter ved at de har adgang til å bare balanseføre variable kostnader jf rskl. §5-4.

I implementeringsfasen vil ikke utgiftene knytte seg til eiendelen, men til nettverket og kundene. Derfor skal også utgiftene i denne fasen kostnadsføres etter hvert som de påløper. De utgiftene som faller utenfor blir derfor ikke å regne som legemiddelets anskaffelseskost, men blir å regne som en del av selskapets egenutviklede goodwill.

3 Metode

I dette kapitlet forklares studiens metodiske tilnærming. Først gjennomgås faser i forskningsprosessen, og deretter beskrives forskningsprosessen som er anvendt for studiens problemstilling.

3.1 Forskningsprosessen

Denne prosessen går vanligvis over følgende fire faser: forberedelse, datainnsamling, dataanalyse og rapportering. Johannesen m.fl. (2011) har laget et sammendrag av hovedinnholdet i hver enkelt fase.

Forberedelse	Datainnsamling	Dataanalyse	Rapportering
<ul style="list-style-type: none">- Idé/Tema- Problemstilling- Litteraturgjennomgang- Formål- Forskningsdesign	<ul style="list-style-type: none">- Valg av metode- Utvelgelse av informanter/respondenter- Datainnsamling	<ul style="list-style-type: none">- Datareduksjon- Analyse og tolkning- Kvalitetssikring	<ul style="list-style-type: none">- Skriftlig rapportering- Presentasjon/formidling

Figur 8: Sammendrag av forskningsprosessen (Johannesen m.fl. 2011:38)

3.2 Min forsknings prosess

Første steg i prosessen består i å finne forskningsfelt, utarbeide og presentere en problemstilling, fastsette studiens formål, søke etter litteratur og finne et relevant forskningsdesign. De fire første punktene er nærmere beskrevet i studiens innledningskapittel. Derfor omtales kun studiens forskningsdesign før forskningsprosessens øvrige deler gjennomgås.

3.3 forskningsdesign

Når det skal gjennomføres en undersøkelse må man ta stilling til hva og hvem som skal undersøkes, og hvordan undersøkelsen skal gjennomføres. Dette kalles forskningsdesign(Johannesen m.fl. 2011). Med utgangspunkt i problemstilling og forskningsspørsmål, velger man forskningsdesign og metode for innsamling av data(Bryman & Bell, 2011).

Forskningsdesign deles ofte inn i tre typer; Kausalt-(årsak-virkning), beskrivende- og eksplorerende design(Blumberg m.fl. 2011). Studiens problemstilling er kausalt og har til

hensikt å forklare regnskapsmessig periodisering av utgifter til FoU av egenutviklede legemidler

Studiens strategi går først ut på å finne det teoretiske grunnlaget i forhold til lovkrav for balanseføring av forskning og utvikling utgiftene, for så å se hvordan teorien fungerer i praksis. Dette er en tilnærming fra <<teori til empiri>> som betegnes som en deduktiv tilnærming (Johannesen m.fl. 2011).

3.4 Datainnsamling

I andre del av forskningsprosessen redegjøres det for valg av metode, utvelgelse av informanter og innsamling av data.

3.4.1 Valg av metode

Metode er fremgangsmåten som blir benyttet ved innsamling av data, som skal kunne gi svar på problemstillingen. ”*Det dreier seg om samle inn, analysere og tolke data*” (Johannesen m.fl. 2011: 33).

Ved valg av metode er det normalt å skille mellom kvantitative og kvalitative metoder.

”*Begge typer har sine styrker og svakheter. Begge gir riktig og viktig informasjon, men av ulik type og innhold*” (Jacobsen, 2011:41).

Kort fortalt så gjenspeiler det seg i teorien at den kvantitative retningen er empiri i form av tall, mens kvalitative data er empiri i form av ord. ”*kvalitative metoden egner seg ofte til å avklare et uavklart tema nærmere og til å få fram en nyansert beskrivelse av temaet*” (Jacobsen, 2011:131). Kvalitativ forskning har til hensikt å fange opp meninger og opplevelser som ikke kan tallfestes og måles (Bryman & Bell, 2011).

Studiet har til formål å forklare periodisering av FoU hos legemiddelselskap, der man trenger dypere innsikt og forståelse av fenomenet. Ved kvalitative metoder blir ofte data samlet inn ved intervjuer, observasjoner eller dokumenter hvor teksten blir analysert (Johannesen m.fl. 2011). I denne studien blir primærdata samlet inn ved intervju, mens sekundærdata består av selskapenes siste avlagte årsregnskap med tilhørende noter og årsberetning.

3.4.2 Utvalg

Et utvalg blir definert som: ”*A group of cases, respondents, or records comprised of parts of the target population, carefully selected to represent that population*” (Blumberg m.fl. 2011:501)

Ettersom en kvalitativ undersøkelse har til hensikten å få mest mulig kunnskap og informasjon om emnet, er studiet basert på en strategisk utvelgelse blant informantene. Først må man finne en målgruppe for å få de nødvendige data, for så å velge personer (informanter) i målgruppen som kan delta i undersøkelsen (Johannessen m.fl. 2011). For undersøkelsen var det viktig at målgruppen bestod av norske selskap som driver med forskning og utvikling av legemidler til mennesker.

Legemiddelindustri foreningen (LMI) sine sider ble funnet på nett. Dette er en bransjeforening for norske og utenlandske legemiddelselskap som utvikler, produserer, selger eller markedsfører legemidler i Norge^{vii}.

På nettsiden opplyses det at selskapene står for 80% av legemiddelomsetningen i Norge. Dermed ble det veldig aktuelt med et utvalg blant LMI sine medlemmer.

Utgangspunktet for denne studien var at utvalget skulle bestå av selskap som hadde forsket og utviklet et legemiddel i Norge og realisert det kommersielt. Dermed gått igjennom samtlige utviklingsfaser, fått markedsføringsgodkjennelse og kunne vise til en immateriell eiendel. Det ble tatt utgangspunkt i selskap som produserte legemidler selv, men dette utvalget viste seg å kun bestå av fem selskap, og av disse fem var det kun to som var interessert i å delta i undersøkelsen. Ut ifra dette utgangspunktet var det ingen av de fem selskapene som førte regnskap etter IFRS, og derfor ble en undersøkelse på internasjonale regnskapsregler og IAS 38 nedprioritert.

Den lave svarprosenten førte til en ny frustrerende og tidkrevende leting etter nye legemiddelselskap. Det endte med at studiet måtte endre på forutsetningene. Det nye utvalget ble ni AS som er LMI medlemmer. Alle selskapene driver med egen FoU av legemidler til mennesker, men noen av selskapene er fremdeles i utviklingsstadiene.

Det ble tatt kontakt med samtlige selskap, og tilslutt var det fem selskap lot seg intervju. Alle informantene som ble intervjuet hadde tilknytning til selskapets regnskaps/økonomi avdeling. Tiltross for flere forsøk var det fire selskap som ikke lot seg intervju. De forklarte at de hadde for hektiske hverdager eller at de ikke ønsket å være med i undersøkelsen. Et selskap unnlot også å gi noen form for tilbakemelding.

Dermed har undersøkelsen to utvalg, ett utvalget på ni legemiddelselskap som består av selskapenes årsregnskap med tilhørende noter og årsberetninger, og fem intervju fra samme utvalg.

3.4.3 Datainnsamling

Datainnsamling består av primærdata som foregår gjennom intervjuer, mens sekundærdata er fra Brønnøysund registrene som inneholder selskapenes siste avlagte årsregnskap med tilhørende noter og årsberetninger(årsrapporter).

Sekundærdata

Ifølge Blumberg m.fl. (2011:501) er sekundærdata ”*Studies done by others and for different purposes than for which the data are being reviewed and reused*”.

Sekundærdata er altså informasjon som allerede er innsamlet og analysert av noen andre. Den store fordelen med sekundærdata er at den er lett tilgjengelig, og dermed sparer man tid og ressurser i forhold innsamling av primærdata.

Det en må huske på er at denne type data er ofte innsamlet til helt annet formål enn det forskeren selv vil ha svar på(Jacobsen, 2011). Dermed er kvaliteten avhengig av kilden(Blumberg m.fl. 2011).

Sekundærdata består i denne studien av tilgjengelig regnskapsinformasjon. Altså siste avlagte årsregnskap med tilhørende noter og årsberetninger(årsrapport). Det er selskapene selv som har ansvaret for å utarbeidet disse, men de er revidert og godkjent av en ekstern revisor som er nødt til å forholde seg til gjeldene lover og regler.

Dataen er bestilt og lastet ned fra Brønnøysundregistrene. Dette er en forvaltningsetat med kontroll- og registreringsordninger for næringslivet, som har som formål å skape økonomisk trygghet og effektivitet^{viii}. Derfor ansees årsregnskapene å komme fra en pålitelig kilde. Sekundærdata har også fungert som et verktøy ved utvelgelse av selskap.

Primærdata

Blumberg m.fl. (2011, s. 499) forklarer primærdata som ”*Original research where the data being collected are designed specifically to answer the research question*”.

Her går forskeren direkte til primærkilden for å få opplysninger. Dette er opplysninger som forsker samler inn for første gang ved å benytte metoder som intervju, observasjon eller spørreskjema(Jacobsen, 2011). For å kunne svare på problemstillingen består primærdata av intervju med fem personer som har vært med på å ta regnskapsmessige avgjørelser for legemiddelselskapene. Her er det gjort intervju med 3 selskap som kostnadsførere, og to selskap som balanseførere.

Planlegging og utforming av spørsmål

For å få svar på studiens problemstillingen ble det bestemt at det hovedsakelig skulle benyttes sekundærdata, men at det måtte trianguleres med primærdata for å få svar på alle forskningsspørsmålene.

Selskapene kan velge om de vil kostnadsføre eller balanseføre FoU utgiftene i årsregnskapet. Forskningsspørsmålene har til hensikt å finne ut hva som inngår i regnskapsmessig periodisering for legemiddelselskapene.

På bakgrunn av årsrapportene, teorien og oppsummeringsmodellen ble det laget en intervjuguide. Intervjuguiden består av en liste av tema og spørsmål som skal gjennomgås i løpet av intervjuet (Johannesen et al. 2011). Intervjuformen som benyttes kalles for delvis strukturerte intervjuer med en viss form for standardisering. Intervjuguiden består av åtte spørsmål som inneholder både faste og åpne svaralternativ. Da hadde informantene mulighet til å svare kort og presist, men samtidig komme med utfyllende kommentarer på de områdene de ønsket. Dette var også med på å forenkle analysearbeidet.

For å kvalitetssikre spørsmålene ble det utført en pilotundersøkelse. Spørsmålene ble gjennomgått og vurdert av en regnskapssjef for et legemiddelselskap som driver med FoU etter internasjonale regnskapsregler, men med godt kjennskap til de norske reglene. Intervjuguiden ble så sendt på mail til de utvalgte selskapene før intervjuet ble gjennomført. Siden temaet baserer seg på mye skjønn var det viktig at informantene fikk mulighet til å forberede seg. I tillegg hadde informanten mulighet til å diskutere spørsmålene med andre personer i selskapet i forkant av undersøkelsen.

Gjennomføring av intervju

Med godkjenning av informantene ble det tatt opptak av selve telefonsamtalen. Dermed kunne intervjuet gjennomgås i ettertid, og sjekke at notatene faktisk stemte med det som ble sagt.

Selskap som har valgt prinsipp om kostnadsføring har ikke svart på spørsmål som angår balanseføring av FoU. Svarene ville da ha blitt informantenes subjektive vurdering og ikke et resultat av praksis i selskapet. Likevel har de svart på en del spørsmål som angår selskapet. Eks ”*hvordan kontrollerer selskapet FoU aktiviteten*”. Dette er i utgangspunktet et kriteriet-spørsmål for en immateriell eiendel, men det viser seg at rettigheter er faktisk noe selskapene har stort fokus på, og dermed har de grunnlag til å kunne svare på spørsmålet.

3.5 Dataanalyse

I denne delen foretas en bearbeidelse av datamaterialet i form av datareduksjon, analyse og tolkning. Den største utfordringen ligger ofte i å få noe fornuftig ut av store mengder data (Johannessen m.fl. 2011).

For å få en bedre oversikt over FoU utgifter i sekundærdata har all data om FoU utgifter blitt skrevet ned i et eget notat. Mens intervjuene ble gjennomgått og transkribert rett etter intervjuet. Dette ga en umiddelbar oversikt over hvilken informasjon som var tilgjengelig.

3.5.1 Data reduksjon

Før man kan starte å arbeidet med analysen må man redusere mengden data (Johannessen m.fl. 2011). Både informasjon fra sekundærdata og spørsmål fra primærdata er blitt håndplukket for å kunne besvare forskningsspørsmålene. Noe som naturligvis har ført til en reduksjon av data.

3.5.2 Analyse og tolkning

I følge Johannessen m.fl. (2011) glir ofte analyse og fortolkning over hverandre i kvalitative studier. Her betyr ”å analysere å dele noe opp i biter eller elementer”, mens ”å tolke betyr å sette inn i en større ramme eller sammenheng” (Johannessen m.fl. 2011:186).

I dette studiet deles analyse kapitlet inn etter forskningsspørsmål. Der blir de fleste funnene presentert i tabeller, hvor de også drøftes under samme forskningsspørsmål. Under analysen vil som nevnt sekundærdata trianguleres med primærdata for å gjøre studiet mer robust, samt svare på spørsmål som ikke bare kan svares av sekundærdata.

3.6 Rapportering

Når analysen var gjennomført, er resultatene blitt oppsummert og konkludert i konklusjonskapitlet. Denne konklusjonen baserer seg på en sammenligning av empiri mot teori. Funnene har blitt drøftet og gitt forslag til videre forskning.

3.7 Evaluering av metode

Ved alle studier er det nødvendig å evaluere kvaliteten på forskningsmetoden som er blitt brukt. Alle metoder har sine styrker og svakheter, og disse bør identifiseres både for å unngå at de påvirker studiens resultater og for å være klar over hvordan det kan ha påvirket studiet. For å sjekke kvaliteten ved kvantitative metoder benyttes ofte begrepene reliabilitet og validitet. Ettersom denne studien er en kvalitativ undersøkelse brukes det noen andre begrep

for å fange opp kvaliteten på undersøkelsesopplegget. Guba og Lincoln (1989) vurderer kvaliteten etter pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og bekreftbarhet (Johannesen m.fl. 2011).

3.7.1 Pålitelighet

I en kvalitativ forskning er det nesten umulig for andre å duplisere en annens forskning. Kvaliteten er ofte avhengig av hvordan forskeren har innsamlet og bearbeidet dataen. I denne studien er innsamlingen skjedd ved intervju og analyse av årsrapporter. Det anbefales å styrke påliteligheten i undersøkelsen ved å gi en detaljert beskrivelse av konteksten, og en åpen og detaljert fremstilling av hele forskningsprosessen (Johannesen m. fl. 2011).

I oppgaven er det derfor gitt en inngående beskrivelse for konteksten i problemstillingen og forskningsspørsmålene. I dette metode kapitlet er det forsøkt å gi en detaljert beskrivelse rundt fremgangsmåten ved undersøkelsen og intervjuene som er foretatt.

Påliteligheten kan også styrkes ved å gå gjennom de andre kvalitetskravene.

3.7.2 Troverdighet

Troverdighet kan sees i sammenheng med validitet. ”Validitet i kvalitative undersøkelser dreier seg om i hvilken grad forskerens fremgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten” (Johannesen m.fl, 2011: 244). Det skal opplyses om de ulike metodene som er benyttet ved innsamling av data, intervju og analyse av transkripsjoner (Postholm, 2010 i Johannesen m.fl. 2011).

Troverdigheten kan ifølge Lincoln og Guba (1985) økes ved to teknikker, det er ved vedvarende observasjon og metodetriangulering.

Vedvarende observasjon passer ikke for en masteroppgave som er tidsbegrenset og bestående av små ressurser. I denne undersøkelsen kombinerer jeg ulike metoder for datainnsamling, det er dette som kalles for metodetriangulering. Studien samler inn både sekundærdata ved årsrapporter, og primærdata ved intervju.

For å styrke troverdigheten til undersøkelsen er det brukt mye tid på å gjøre seg kjent med konteksten, noe som skal gjenspeiles i teorikapitlet. I tillegg har både veilederne og en regnskapsperson fra et legemiddelselskap har vært med å kvalitetssikre intervjuguiden. I studien er de utvalgte selskapene og informantene blitt anonymisert. Både til hensyn av foretningshemmeligheter, og eventuelle feil og mangler som kan være med å svekke selskapets omdømme. Dette har for det første gjort intervjuene mulig, og for det andre har informantene hatt større frihet til å snakke fritt. Dermed anses også anonymiseringen å øke

troverdigheten. Siden bransjen er så liten har jeg valgt å ikke legge ved selskapenes opplysninger om årets medgatte FoU. Dette gjøres for å skjerme selskapene i tråd med anonymiseringen.

3.7.3 Overførbarhet

I denne undersøkelsen handler overførbarheten om å overføre kunnskap. ”*En undersøkelses overførbarhet dreier seg om hvorvidt en lykkes i å etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige på andre områder enn det som studeres*”

(Johannessen m. fl 2011:248)

Denne studien har til hensikt å forklare regnskapsmessig periodisering av utgifter til FoU av legemidler. Dette er som nevnt et området med mye usikkerhet og vurderinger som er tatt basert på skjønn, og ikke minst et felt med mange lover og reguleringer å forholde seg til. Dermed håper jeg at legemiddelselskap som kommer opp i problemstillinger med å vurdere FoU utgiftene kan benytte seg av funnene fra denne studien.

3.7.4 Bekreftbarhet

Bekreftbarhet er et kvalitetskrav som skal sørge for at forskningsfunnene ikke er et resultat av forskerens subjektive holdninger, men et resultat av forskningen(Johannesen m. fl, 2011).

Derfor er det nødvendig at forskeren beskriver alle beslutninger som er foretatt i forskningsprosessen, slik at leseren kan vurdere dette selv.

I denne studien er det lagt vekt på tidligere teori. Både Kviftes (2011) uttalelser om at FoU i bioteknologiske selskap normalt ikke bør aktivere, og Huneide m. fl (2011) sine kriterier for å kunne balanseføre FoU av legemidler er gjennomgått. Det er også gjennomgått gjeldende lover og regler for legemidler og regnskapsføring av egen FoU. Samt at det er forsøkt å gi en nøyaktig beskrivelse av valgene som er gjort.

3.8 Studiens begrensninger

Studien er avgrenset til forskning og utvikling av legemidler til mennesker, og resultatene kunne derfor ha blitt forskjellig dersom det hadde blitt foretatt lignende undersøkelser i andre bioteknologiske selskap. Denne bransjen har en egenart som bærer preg av en veldig lang tidshorisont og mange lovregulerte krav å forholde seg til. Mest sannsynlig vil studien ikke kunne sammenlignes med andre bransjer som driver med egen FoU. Eksempelvis så krever databransjen at de forttest mulig bør ha produsert nytt produkt som følge av markeds og konkurransemessige forhold.

Intervju utvalget består av fem legemiddelselskap, og et større utvalg blant selskap som balansefører kunne gitt et mer robust grunnlag for å kommentere bransjepraksisen av regnskapsføring av FoU. Ved å kombinere sekundærdata med primærdata har studiet fått kriterier fra samtlige selskap (fra utvalget) som har til prinsipp å balanseføre, noe som gjør studiet mer robust. Det er også gjort antagelser ut i fra funnene fra utvalget, og det totale utvalget på ni selskap er nokså solid med tanke på at dette representerer de aller fleste legemiddelselskapene (LMI medlemmer) i Norge som driver med utvikling av legemidler etter NGAAP.

En annen begrensning er at sekundær data og årsregnskapene er fra årene 2011 og 2012. Mens ”NRS 19 immaterielle eiendeler” ble en endelig standard fra desember 2012. Dermed er årsregnskapene egentlig utarbeidet etter en foreløpig standard ”NRS (F) immaterielle eiendeler”. Den største endringen er at NRS 19 har *fjernet anbefaling om å ikke bruke §5-6*. Nå forklares den som en forenklingsadgang. Det virker ikke som det har så mye å si for legemiddelselskapene da de fleste selskap benytter seg av kostnadsføring. Men dette bør nevnes slik at det kan tas i betraktning for leseren.

4. Empiri og analyse

I dette kapittelet presenteres og drøftes studiens resultater fra datainnsamlingen.

Kapittelet inndeles etter studiens fire forskningsspørsmål. Disse besvares som nevnt av både selskapenes siste tilgjengelige årsregnskap med tilhørende note og årsberetning, samt primærdata i form av intervju. Utvalget består av ni legemiddelselskap, hvor det også er foretatt fem intervju fra samme utvalg. To av selskapene fører regnskap etter reglene for småforetak, men reglene er de like for små foretak som resten av utvalget når det gjelder immaterielle eiendeler(NRS 8). Drøftelsene fra datainnsamlingen vil danne grunnlaget for kunne besvare de fire forskningsspørsmålene og hovedproblemstillingen i det neste kapittelet.

4.1 Forskningsspørsmål 1: Hvilket regnskapsmessig prinsipp har selskapene valgt og hva er årsaken til valget?

Rskl. § 7-2 krever at dersom det er vesentlig for forståelsen av informasjonen som står i regnskapet skal anvendte regnskapsprinsipper om FoU opplyses i note(NRS 19). I tabellen under presenteres legemiddelselskapenes anvendte prinsipp.

Selskap	Anvendte prinsipper § 7-2	
	Balanseføring	Kostnadsføring
1		X
2		X
3	X	
4		X
5	X	
6	X	
7		X
8		X
9	X	

Tabell 2: Anvendte prinsipper

I tabell 2 ser man at fire selskap opplyser i note at de anvender prinsipp etter regnskapslovens hovedregel § 5-3. Mens fire selskap har opplyst at de kostnadsfører løpende og dermed anvender prinsipp etter den særegne vurderingsregelen rskl. §5-6. Selskap 4 som ikke har opplyst om prinsipp i note, men selskapet har bekreftet under intervjuet at de har anvender prinsipp om kostnadsføring.

Ettersom ingen av selskapene har opplyst om årsaker til valget av regnskapsmessig prinsipp i sekundærdata, blir dette besvart av spørsmål 4 fra intervjuguiden.

Spørsmål 4 i intervjuguiden: Selskapet har vurdert aktiviteten som en immateriell eiendel. Hvilket valg er gjort med hensyn på regnskapsprinsipp? a) kostnadsføring, b) balanseføring

4. a) Dersom selskapet valgte kostnadsføring. Hvorfor valgte selskapet dette prinsippet? Forklar gjerne kort hvorfor.	Selskap		
	1	2	4
Interessenter bruker ikke regnskapet som informasjonskilde	X		X
Enkelthet, slippe å dokumentere			X
Nytten av å balanseføre er mindre enn kostnaden		X	
Eksterne opplever balanseføring som pynting av regnskapet	X		X
Kan ikke estimere og måle utgiftene pålitelig	X	X	

Tabell 3: Intervjuspørsmål 4a), primærdata

4. b) Dersom selskapet valgte balanseføring. Hvorfor valgte selskapet dette prinsippet? Forklar gjerne kort hvorfor.	Selskap	
	3	9
Eksterne etterspør regnskapsinformasjon		
Utgiftene skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt (sammenstillingsprinsippet)	X	
Mulig børsintroduksjon		
Salg av virksomhet		X

Tabell 4: Intervjuspørsmål 4b), primærdata

Tabell 3 viser at det er tre selskap som har svart at de kostnadsfører sine FoU utgifter. Funnene opplyser at det er flere grunner til at selskapene har valgt å kostnadsføre utgiftene sine. Informantene fra selskap 1 og selskap 4 er klar på at dette først og fremst er på grunn av at *”selskapet ikke kan bruke regnskapet ene og alene som informasjonskilde”*. Selskap 1 begrunner svaret med *”at det er på grunn av at de tilhører et stort utenlandsk konsern, og at de ikke har interesse av kun regnskapsinformasjonen”*. Mens selskap 4 legger til besvarelsen at *”selskapet deler ut informasjon fra tilleggsilder til de interessentene som måtte ønske det”*. Dermed virker det som om begge selskapene deler ut tilleggsinformasjon for å tilfredsstille interessentenes behov for opplysninger om FoU aktiviteter.

Både selskap 1 og 4 mener *”at aktiverte FoU kostnader kan bli oppfattet som oppblåsing av regnskapet”*. Begge informantene forklarer at det er vanskelig å ha tilstrekkelig dokumentasjon til revisor og andre som kan forklare disse beløpene, spesielt når alt er så usikkert. Selskap 1 sier også *”at dette gjøres fordi at man ikke kan estimere utgiftene pålitelig”*. Noe som selskap 2 har sagt seg enig i.

Derimot så er selskap 2 uenig i at man kostnadsfører på grunn av at dette skal bli oppfattet som pynting av regnskap. Intervjuobjektet argumenterer det med *”for det første viser man andre at du har eiendeler i selskapet. Du setter en eiendel i balansen som kan være til verdi for andre. Dersom det kan gi fremtidig profitt, hjelper det ikke å ha resultatført utgiften. Dette gir indikasjoner på at personen er vant til et regnskap som baserer seg på virkelig verdi.*

Informanten gir også opplysninger om at han er vant til å jobbe etter IFRS, men følger NGAAP for det norske selskapet. Mens de andre informantene har et mer tradisjonelt norsk syn med frykt for overvurdering av eiendeler. Grunnen til kostnadsføringen forklarer informanten fra selskap 2 som ”nyttens av å balanseføre er mindre enn kostnadene ved det” og at ”utgiftene er vanskelig å måle”.

Selskap 3 og 9 har to ganske så forskjellige årsaker til hvorfor de har valgt prinsipp om å balanseføre FoU utgifter. Selskap 3 begrunner valget av balanseføring med ”at regnskapsloven sier at det er sånn det skal gjøres, og det er det som er riktig i henhold til regnskapsloven”. Dermed kan det se ut til at selskap balansefører på grunn av at hovedregelen i rskl. §5-3 krever det. Derimot så har selskapet valgdgang til å velge §5-6 dersom de skulle ønske det. Vurderingsregelen er i utgangspunktet likestilt i loven. Som nevnt i metodekapitlet så har NRS nylig fjernet anbefalingen (desember 2012) om å ikke bruke rskl. §5-6, kanskje ikke informanten har fått med seg at anbefalingen er blitt fjernet. Selskap 9 svarte at de balansefører fordi de har tenkt å selge virksomheten sin. Ved å sette verdi på investeringen vil de også kunne vise regnskapsbrukerne at selskapet har verdier. Det kan vise seg å være en sammenheng mellom salg av virksomhet og balanseføring, da samtlige tre selskap(selskap 3,6 og 9) som tilfredsstillter kriteriene for balanseføring har i de senere år vært i en salgsprosess eller har til hensikt å selge virksomheten. Likevel så bør man være obs på at selskap 3 ikke har svart dette som årsak, mens selskap 6 ikke lot seg intervju.

Bransjepraksisen viser at selskapene opplysninger om valg av FoU prinsipp i note. Noe som indikerer at selskapene synes det er vesentlig å gi informasjon til sine interessenter om hvordan de produserer regnskapet sitt.

Funnene viser at nesten like mange legemiddelselskap anvender prinsipp om balanseføring som kostnadsføring. Ut ifra et utvalg på ni selskap har fire selskap opplyst om balanseføring som prinsipp, mens fem selskap har opplyst om kostnadsføring.

Tabell 3 viser at det er flere årsaker til at selskapene kostnadsfører. To av selskapene er klar på at det først og fremst er på grunn av at *regnskapet ikke kan brukes alene som informasjonskilde*. Det er også to selskap som mener at *utgiftene ikke kan estimeres og måles pålitelig*. Sammensatt så kan det forklare at nyttens av å balanseføre egentlig er mindre enn kostnadene ved det. Det oppleves også ”frykt for at aktivering av FoU utgiftene skal bli oppfattet som pynting/oppblåsing av et regnskap”. Derimot så sier selskap 2 seg uenig i det.

I likhet med selskap som kostnadsfører er det også forskjellige grunner til balanseføring. Det ene selskapet baserer seg på at det er slik loven krever det, mens det andre selskapet balansefører for å vise verdier i regnskapet for å forberede salg av virksomhet. Funnene fra studiet viser at det kan være en sammenheng mellom selskap som har valgt å balanseføre og selskap som har solgt/eller har til hensikt å selge virksomheten. Da samtlige selskap som balansefører har vært eller har til hensikt å være i en slik prosess.

4.2 Forskningsspørsmål 2: Hvilke kriterier legges til grunn for balanseføring av egne FoU utgifter?

NRS 19 krever at eiendelen først må tilfredsstillende definisjon på en immateriell eiendel, for så å tilfredsstillende kriteriene for balanseføring.

Det er som nevnt i forskningsspørsmål 1 fire legemiddelselskap som anvender balanseføring som prinsipp. Selskap 3,5, og 6 har informert om kriteriene i note, i tillegg har selskap 3 og 9 har svart på dette ved intervju. Funnene presenteres i tabellen under.

Kriterier for å balanseføres FoU utgifter:	Selskap			
	3	5	6	9
At selskapet har til hensikt å bruke eller selge eiendelen	X	X		
At prosjektet er teknisk gjennomførbart	X	X	X	
At det er sannsynlig for fremtidige økonomiske fordeler	X	X	X	
Selskapet har ressurser til å fullføre utviklingen	X	X	X	
At utviklingskostnadene kan estimeres og måles	X	X	X	
At det er sannsynlig at produktet vil oppnå registrering og markedsføringstillatelse			X	*X
At det er kompetanse og planer for gjennomføring av utviklingen av legemiddelet			X	
At selskapet har business case som viser at prosjektet vil være økonomisk lønnsomt			X	
At selskapet kontrollerer eiendelen ved eks. patent	*X			
* Svar fra under intervju				

Tabell 5: Kriterier for balanseføring

For å få en bedre oversikt over funnene fra tabell 5 blir kriteriene drøftet under kriteriene for immateriell eiendel og balanseføring i henhold til NRS 19. Altså under kriteriene: identifiserbar, kontroll, sannsynlig for fremtidige økonomiske fordeler og pålitelig måling av anskaffelseskost.

Identifiserbar

Resultatene fra tabell 5 viser at to selskap har tatt med kriteriet ”*At selskapet har til hensikt å bruke eller selge eiendelen*”. Dette kriteriet kan kobles opp mot at selskapet kan se at

eiendelen er utskilbar, og er dermed identifiserbar slik at eiendelen kan skilles fra goodwill(NRS 19).

Selskap 3 har kun skrevet dette i noter, men har ikke direkte nevnt dette punktet under spørsmål 1 i intervjuet. Derimot så nevnte selskapet under intervjuet at de skiller ut FoU aktiviteten til andre. Dette gjøres ved at andre utfører forskningsoppdrag for selskapet.

NRS 19 pkt 2.3.3 forutsetter at selskapet må kunne identifisere eiendelen som søkes utviklet for å kunne balanseføre egen FoU. Dermed har selskap 3 og 5 tatt med kriteriet *identifiserbar* for å kunne balanseføre egne FoU utgifter. Selskap 9 er et selskap som ikke har satt kriteriet, men virker å tilfredsstille kravet siden de har til hensikt å selge virksomheten.

Kontroll

Ingen av selskapene fra sekundærdata har med kriteriet kontroll som krav for balanseføring. Dette kan være naturlig i og med at dette skal ligge i til grunn for å kunne balanseføre FoU utgifter i likhet med identifiserbar. Kontroll i form av patent foreligger ofte på et tidlig FoU stadium, slik at kontroll kriteriet er ofte oppfylt lenge før et selskap har mulighet til å balanseføre utgiftene.

Derimot så har selskap 3 satt kontroll kriteriet som eneste kriteriet ved intervjuet. Når et selskap balansefører skulle man tro at selskapet hadde større bevissthet rundt kriteriene for immateriell eiendel. Dersom man sammenligner kriteriene fra sekundærdata og primærdata ser vi at selskap 3 har ganske så ulike kriterier. Dette kan forklares med at årsregnskapet er bekreftet av en annen regnskapsperson enn informanten som ble intervjuet. Det som er litt oppsiktsvekkende er at personen som ble intervjuet er regnskapssjef for selskapet. Dermed kan det hende at praksisen i selskapet er annerledes enn det årsrapporten til selskapet gir uttrykk for. Det er også nærliggende å tro at informanten er opptatt av kontroll kriteriet på grunn av at noen av selskapets patenter å nærmer seg utløpsdato(årsberetningen). Selskapet skriver at de forventer at det skal komme generiske produkter på markedet ved patentets utløp.

Samtlige selskap som balansefører har også balanseført patenter/ lisenser/rettigheter i følge årsrapportene, med unntak av selskap 5. Dermed virker det som om det kun er selskap 5 som ikke har kontroll over FoU aktivitetene.

Oppfølgingsspørsmål på kontroll

Spørsmål 2 i intervjuguiden er et oppfølgingsspørsmål for kontroll på hvordan selskapene anser at de kontrollerer FoU aktiviteten.

Selskap	2. Hvordan kontrollerer selskapet forskning og utviklings aktiviteten?
1	Patent
2	Patent
3	Patent
4	Patent
9	Patent

Tabell 6: Intervjuspørsmål 2, primærdata

Alle selskap som lot seg intervju svarte at dette gjøres ved patent. Ikke alle kunne forklare noe nærmere om dette ut i fra et regnskapsmessig ståsted. Dette peker mot at det er andre enn regnskapspersonene som søker om patent og dermed kontroll over legemiddelet. Noe som også kan forklare hvorfor kontrollkriteriet ikke er med i tabell 5.

Sannsynlig økonomiske fordeler

Standarden krever at selskapet må demonstrere at det er sannsynlig at det skal oppnå fremtidige kontantstrømmer ved å demonstrere:

- 1) Hvordan legemiddelet forventer å bidra til økning av de fremtidige økonomiske fordeler til selskapet
- 2) At selskapet har evne og intensjon om å benytte legemiddelet i sin virksomhet
- 3) At selskapet har tilgang til alle ressurser, både tekniske, finansielle og andre ressurser for å kunne oppnå fremtidige økonomiske fordeler.

Tre av selskapene(3,5,6) har tatt med kriteriene ”teknisk gjennomførbar”, ”sannsynlig for fremtidige økonomiske fordeler” og ”ressurser til å fullføre utviklingen” i note(tabell 5). Samtlige krav kan plasseres under *sannsynlig for fremtidige økonomiske fordeler*. Både ”teknisk gjennomførbar” og ”ressurser til å fullføre utviklingen” går på å demonstrere at selskapet har ressurser til å oppnå fremtidige økonomiske fordeler(pkt. 3). I tillegg krever selskap 6 at de tre nederste kriteriene i tabellen må tilfredsstilles. Kriteriene ”*At det er kompetanse og planer for gjennomføring*” og ”*at det er sannsynlig at selskap vil motta markedsføringstillatelse*” kan også kobles mot pkt 3: ressurser til å fullføre utviklingen. Dermed ser man at selskapene har flere krav som går på å vise at selskapet har ressurser til å fullføre utviklingen.

Kriteriet ”*business case som viser at prosjektet vil være lønnsom*” kan kobles opp mot pkt 1: demonstrere hvordan utviklingsarbeidet vil gi fremtidige økonomiske fordeler. Selskap 3 og 5 har også tatt med kriteriet ”*hensikt til å bruke eller selge*” noe som i tillegg til identifiserbar kan kobles opp mot pkt. 2: evne eller intensjon om å bruke i virksomheten. Dermed har alle tre selskapene kriterier som tilfredsstillende 2 av 3 demonstrasjon krav fra NRS 19.

Selskap 9 har kun tatt med kriteriet ”*sannsynlig for å oppnå registrering og markedsføringstillatelse*”(intervju). I motsetning til de andre selskapene indikerer dette at selskap 9 ikke har så strenge krav for å balanseføre egen FoU.

Det er derimot et viktig krav for legemiddelselskapene, som også er regulert av lov. Uten markedsføringstillatelsen vil ikke selskapet kunne selge legemiddelet sitt kommersielt.

Funnene viser at nesten samtlige selskap har med flere komponenter for å vurdere sannsynlig fremtidige økonomisk fordeler for egentilvirket FoU. Spesielt er det mange kriterier som går på å demonstrere at selskapet har ressurser til å fullføre utviklingen. Det viser seg også at selskap 6 har strengere krav enn de andre selskapene for å tilfredsstillende kriteriet sannsynlig økonomisk fordel. Det skal som nevnt benyttes skjønn og beste estimat ved vurdering av sannsynlighet for fremtidige økonomiske fordeler(NRS 19), noe som kan forklare hvorfor selskapene har med så mange krav. Selskap 9 er det selskapet som skiller seg ut, ved at de kun har med det ene kriteriet. Ettersom markedsføringstillatelsen er regulert av lov og er en nødvendighet for legemiddelselskapene bør dette kriteriet anses som viktig ved vurdering av sannsynlighet for fremtidige kontantstrømmer.

Oppfølgingsspørsmål på sannsynlig økonomiske fordeler:

Det er foretatt et oppfølgingsspørsmål for å sjekke hvilke faktorer som er viktig ved vurdering av sannsynlighet for markedsføringstillatelse.

Ettersom selskap 6 er det eneste selskapet som har opplyst om kriterier for sannsynlighet for markedsføringstillatelse i note, er også spørsmål 6 fra intervjuguiden benyttet. Her har fire selskap svart hvordan de vurderer sannsynlighet for markedsføringstillatelse. Ettersom samtlige selskap har som mål å motta markedsføringstillatelse, har også selskap som kostnadsfører kunne svare på dette spørsmålet.

Hvilke faktorer er viktig ved vurdering av sannsynlighet for markedsføringstillatelse?	Selskap			
	6	1	2	3
At det finnes tilsvarende produkter på markedet	X	X*		
At produktet er godkjent i andre land	X	X*		
At produktet baserer seg på et kjent substans eller eksisterende produkt	X	X*		
produktet er i sen fase 2 eller i fase 3 med resultater som tilsier at produktet vil bli registrert.	X	X*		
At produktet kan selges		X*		
At produktet kan dokumentere et positiv nytte/risiko forhold		X*	X*	X*
Annet: * Svar fra intervju. Selskap 4: sier ”at det er vanskelig å svare fra et regnskapsmessig perspektiv”. Selskap 9 har ikke svart på dette spørsmålet.				

Tabell 7: Sannsynlighet for markedsføringstillatelse

Selskap 6 presenterte fire kriterier for å vurdere sannsynlighet for markedsføringstillatelse, men har ikke krav om å dokumentere et risiko/nytte forhold slik som legemiddelforskriften §3-4 krever. Selskap 1 har tatt med samtlige krav. Selskapet 1 opplyste at en av grunnene til at de kostnadsfører er på grunn av at alt er så usikkert, noe som kan forklare hvorfor de ikke balansefører og hvorfor de har så høye krav. Dette gir også indikasjoner på at FoU aktiviteten til selskapet kan ha en noe usikker fremtid.

Tre av informantene har svart ”at produktet kan dokumentere et positivt nytte/risiko forhold”. Dette punktet er i følge Hauge og Thomassen(2007) et dokumentasjonskrav for legemiddelselskapene for å kunne søke om markedsføringstillatelsen. Hvis ikke nytte/risiko forholdet er tilfredstilt vil heller ikke markedsføringstillatelsen kunne bli godkjent(Hauge & Thomassen, 2007).

Selskap 4 har ikke kunne svare på dette spørsmålet ut fra et regnskapsmessig ståsted, men dette kan anses som naturlig ettersom at selskapet enda ikke har vært igjennom denne fasen.

Pålitelig måling av anskaffelseskost

Tre av selskapene har med kriteriet ”at utviklingskostnadene kan estimeres og måles”.

Kriteriet kan anses som et krav for å få pålitelig anskaffelseskost. Derimot så har ingen av selskapene har opplyst i note om de har systemer for å skille utgiftene fra andre aktiviteter slik som NRS 19 forutsetter.

Oppfølgingsspørsmål på pålitelig måling av anskaffelseskost:

Det er foretatt et oppfølgingsspørsmål for å sjekke om selskapene har et system for å måle utgiftene sine. Her benyttes spørsmål 7 fra intervjuguiden og noteopplysning om forbrukte FoU utgifter i løpet av regnskapsåret.

Selskap	7. Har selskapet et system for å vurdere forskning og utviklingsutgifter?
1	Nei
2	Nei
3	Nei, utgiftene består av faktura fra forskningsinstitusjoner eller sykehus.
4	Ja, utgiftene skilles fra andre kostnader ved at de har en egen ansvarsenhet i regnskapet, et eget prosjekt eller avdelingstilknytning. Eller at den skilles ut på en egen hovedboks konto i regnskapet, samt at lønn blir fordelt ut ifra en fordelingsnøkkel.
9	Ja, FoU utgiftene blir ført via kostnadskonti, avdeling og prosjekt slik at vi kan følge kostnadene for de enkelte utviklingsstegene for hver medisin

Tabell 8: Intervjuspørsmål 7, primærdata

NRS 19 immaterielle eiendeler pkt 2.3.1 mener at pålitelig måling av anskaffelseskost innebærer at et selskap kan skille utgifter fra andre aktiviteter og at selskapet har et system for å kunne skille disse utgiftene.

Da informantene ble spurt om de hadde noe system på å måle FoU, svarte tre av selskapene ”nei”. At selskap 1 og 2 er ikke har et system er ikke overraskende ettersom begge selskapene fører prinsipp om kostnadsføring. Derimot så svarte også selskap 3 at de ikke hadde noe system på å måle FoU utgiftene. Dette kan forklares ved at de kun aktiverer FoU utgifter som selskapet har mottatt rapporter eller faktura på. Dette kan vel på en måte kalles for et system. Selskap 4 og 9 er de eneste som har sagt at de har et system på hvordan de måler FoU utgiftene. Begge selskapene skiller utgiftene på egne konti, slik at de kan følge opp utgiftene til hvert prosjekt/medisin. Dette blir ikke bekreftet i regnskapet til selskap 4. Selskapet er en av to som ikke har opplyst om FoU utgifter i sekundærdata. Det kan hende at selskap 4 har informert om dette i alternative regnskap, siden de informerer om at de har et system på FoU utgiftene.

Sekundærdata viser at syv av ni selskap har informert om forbrukte FoU utgifter i løpet av regnskapsåret. Det er krav om å opplyse om årets forbrukte FoU utgifter i note jf rskl. §7-14 2. ledd 1. punktum. Standarden forutsetter at disse kan utgiftene kan måles pålitelig og kan skilles fra andre aktiviteter. Det er kun selskap 2 og 4 som ikke har gitt slik informasjon i note eller årsberetning.

Ut ifra at mange av selskapene har informert om årets FoU utgifter kan det vise seg at selskapene egentlig har et system på hvordan dette skal måles.

Oppsummering på forskningsspørsmål 2:

Bransjepraksisen viser at selskapene har varierende krav for å kunne balanseføre egen FoU. Funnene viser også at sekundærdata og primærdata gir nokså ulike svar. Notene opplyser at det er fire kriterier som går igjen hos selskapene: ”*teknisk gjennomførbar*”, ”*sannsynlig for fremtidige økonomiske fordeler*”, ”*ressurser til å fullføre utviklingen*” og ”*at utgiftene kan estimeres og måles*”.

Kriteriet for identifiserbar er representert blant tre av selskapene. Funnene fra note viser at selskap 3, 5 har krav om ”*hensikt å bruke eller selge eiendelen*”, som går på at eiendelen er utskilbar. Dette bekrefter selskap 3 under intervju, ved at de skiller ut aktiviteten til andre. Mens selskap 9 som er et utviklingselskap, trolig kan separere eiendelen ved at de har til hensikt å selge virksomheten.

Det er kun selskap 3(intervju) som vurderer kontroll kriteriet for å kunne balanseføre egen FoU, men da også som det eneste kriteriet. Derimot så sier samtlige selskap fra primærdata sier at selskapene kontrollerer FoU aktiviteten ved patent. Som nevnt kan årsaken til dette være at selskapene anser kontroll som noe som ligger til grunn ved balanseføring. Dette vil ligge til grunn ved at legemiddelselskapene søker ofte om patent på et tidlig forskningsstadiet. Selskap 3, 6 og 9 har alle balanseført patenter. Dermed kan man anse at disse tre selskapene tilfredsstillter kravene for kontroll ved patent.

Siden kriteriet *sannsynlig økonomisk fordel* er godt representert i note, kan kriteriet anses som et overordnet krav for balanseføring. Selskapene virker spesielt opptatt av å ha krav som viser at selskapet har ressurser til å fullføre utviklingen, da tre av selskapene har flere krav som går på å vise nettopp dette.

To av selskapene har også krav om å vise sannsynlighet for markedsføringstillatelse. For selskap 9 er dette det eneste kriteriet.

Ved vurdering av sannsynlighet for markedsføringstillatelsen har tre av selskapene fra primærdata svart at dette vurderes ut ifra ”*at produktet kan dokumentere et positiv/nytte forhold*”. Dette punktet er i følge Hauge og Thomassen (2007) et dokumentasjonskrav for legemiddelselskapene for å kunne søke om markedsføringstillatelsen. Hvis ikke nytte/risiko forholdet er tilfredstilt vil heller ikke markedsføringstillatelsen kunne bli godkjent(Hauge & Thomassen, 2007). Derfor burde kanskje flere legemiddelselskap ha med dette kriteriet for å vurdere sannsynlighet for fremtidige kontantstrømmer.

Ved vurdering av pålitelig måling av anskaffelseskost har tre selskap satt dette kriteriet i note ved ”at utgiftene må kunne estimeres og måles pålitelig”. Notene viser ikke om selskapene har system for å kunne skille utgiftene. Derimot så sier selskap 4 og at de skiller medisinerne på egne konti. Sekundærdata viser også at hele syv av ni selskap har informert om FoU utgifter som er forbrukt i løpet av regnskapsåret, noe som indikerer at de kanskje har et system på å måle utgiftene sine, uavhengig av om de balansefører eller kostnadsfører.

Det som er litt spesielt fra intervjubesvarelsene under spørsmål 1 er at både selskap 3 og 9 kun har tatt med ett kriteriet hver. Selskap 3 har tatt med kriteriet ”at selskapet må kontrollerer eiendelen ved patent”, mens selskap 9 har tatt med ”at det er sannsynlig at selskapet vil motta markedsføringstillatelse. Når selskapet balansefører skulle man tro at selskapet hadde større bevissthet rundt kriteriene for en immateriell eiendel. Selv om begge selskapene bare har tatt med ett kriteriet, virker det som om de oppfyller en del andre kriterier uten at de nevner dem i spørsmål 1.

4.3 Forskningsspørsmål 3: Hvilke FoU utgifter balanseføres?

Det følger av rskl. § 5-3 at FoU utgifter som aktiveres skal balanseføres til anskaffelseskost. NRS 19 immaterielle eiendeler pkt. 2.3.1 beskriver anskaffelseskost som ”omfatter alle utgifter som direkte eller indirekte kan henføres til utviklingen av den immaterielle eiendelen”. Dette forskningsspørsmålet har til formål å sjekke hvilke FoU utgifter legemiddelselskapene balansefører.

Balanseførte utgifter består av:	Selskap		
	5	3	9
Direkte kostnader som for eksempel lønn og materialer som er forbrukt under utviklingsarbeidet		X*	X*
Forholdsmessig andel av indirekte kostnader som er brukt under utviklingsarbeidet eks. husleie, strøm og lignende			X*
Annet: Selskap 3 har svart forskningskostnader. Dette er kostnader som selskapet får faktura på. Dette er forskning og utvikling som er utført av andre på vegne av selskapet.			

Tabell 9: Utgifter som balanseføres

Fra sekundærdata er det tre legemiddelselskap som til en viss grad informere om hva balanseførte FoU utgifter består av. Selskap 5 er det eneste selskapet som opplyser om hvilke utgifter som inngår i aktivert FoU. Notene opplyser at utgiftene består av materialer, direkte lønn og direkte henførbare utgifter. Disse kan kobles opp mot direkte kostnader. Dersom utgiftene kan relateres til utviklingsarbeidet vil utgiftene være i tråd med GRS. Likevel så har

ikke selskapet aktivert noen utgifter, så man kan stille spørsmål til om utgiftene kan estimeres og måles pålitelig?

Selskap 3 har opplyst om at de balansefører utgifter som er henførbare til utviklingen, dersom disse kan måles og estimeres pålitelig. Dermed er de i tråd med beskrivelsen av anskaffelseskost, men det fremkommer ikke i note hva som inngår i disse utgiftene. Mens selskap 6 har kun opplyst om hvilke legemidler som vedrører aktiverte FoU utgifter. Heller ikke de nevner ikke hvilke utgifter som inngår i FoU av legemiddelet.

Under intervjuet ble det også spurt om hvilke utgifter som balanseføres (Spm. 4 fra intervjuguiden).

Informanten fra selskap 9 har svart både ”direkte kostnader” og ”forholdsmessig andel av indirekte kostnader som kan henføres til utviklingsarbeidet”. Mens informanten fra selskap 3 har svart ”direkte kostnader”. Videre forklarer informanten at selskapet bare balansefører utgifter som forskningsinstitusjoner eller sykehus har gjort på vegne av selskapet. Dette er utgifter som de mottar faktura på og som deretter blir balanseført, dersom det tilfredsstillende kriteriene for det. Dette minner meget om eksempelet til Huneide m.fl. (2011). Utgiftene vil kunne måles pålitelig ved at de får en faktura for utført arbeid, og dermed anses *kriteriet pålitelig måling av anskaffelseskost* som tilfredsstillende.

Rskl. § 7-14 2. Ledd. 1.punktum krever som nevnt at selskap skal opplyse i note om medgåtte FoU utgifter som er forbruk i løpet av regnskapsåret. Blant disse syv selskapene er det kun selskap 3, 5 og 6 som informerer hva disse utgiftene består av. Og de informerer kun hva aktiverte FoU utgifter består av.

Vedlegg 2 viser at årets(2012) medgåtte FoU utgifter for selskap 3 består av 12,3 % balanseførte FoU utgifter. Mens selskap 6 består av 20,8 % (perioden 2011-31.03.12) balanseførte FoU utgifter. Selskap 9 har derimot ikke gitt informasjon om årets(2012) kostnadsførte FoU utgifter slik som standarden krever. Det er mulig at selskapet har aktivert samtlige utgifter som er forbundet med FoU, og derfor ikke kostnadsført noen utgifter.

Andel av balanseført FoU viser at selv om selskapene tilfredsstillende kriteriene for en immateriell eiendel vil mesteparten av FoU utgiftene havne i resultatregnskapet. Det kan selvfølgelig hende at selskapene har en portefølje av FoU prosjekt, og dermed bare ett/få prosjekt som har tilfredsstillende kriteriene.

Funnene viser at to av selskapene balansefører direkte kostnader, mens selskap 9 også balansefører indirekte kostnader. Samtlige selskap tilfredsstillter dermed beskrivelsen på anskaffelseskost jf NRS 19.

Det viser seg at det er stor bransjepraksis å informerer om hvilket beløp som er kostnadsført og/eller balanseført i løpet av året. Derimot så er det ikke særlig bransjepraksis å gi informasjon om hva disse FoU utgiftene består av.

4.4 Forskningsspørsmål 4: Når i forskning og utviklings fasen aktiveres en immateriell eiendel?

Fra teorien fikk vi kjennskap til Hoffmanns (2011) presentsatser for suksess. Dersom man kan vurdere sannsynlig for fremtidige økonomisk fordeler ved sannsynlighetsovervekt (50-70%) slik som det gjøres i NRS 13 *usikre forpliktelser og betingede eiendeler*, så presenterte Hoffmann (2011) 58 % suksess i begynnelsen av fase 3.

Huneide m.fl. (2011) eksempel antas å kunne plasseres i slutten av fase 3, siden det er da man kan anse en ”formalitet ifra å motta markedsføringstillatelse”. Mens Kvifte (2011) presenterte at utgiftene normalt ikke vil aktiveres.

For å avdekke mulighetsområdet for aktiverte FoU utgiftene som er knyttet til legemidler, har dette forskningsspørsmålet til formål å finne ut i hvilken fase legemiddelselskapene aktiverer egne FoU utgifter.

I sekundærdata opplyser to selskap om faser ved vurdering av balanseføring.

Selskap 3 opplyser at ”*i den utstrekning selskapet deltar i utviklingstrinn to eller tre, vurderes det basert på de overnevnte kriteriene(kriteriene fra tabell 5) hvorvidt innregning i balansen kan skje*”.

Selskap 6 opplyser i note at sannsynlighet for registrering og markedsføringstillatelse er en viktig faktor ved vurdering av balanseføring av FoU utgifter. For å vurdere sannsynlighet for registrering ”*må selskapet være i enten sen fase 2 eller fase 3*”. Likevel er det merkelig at selskap 6 tillater vurdering av balanseføring allerede i sen fase 2 med tanke på at selskapet har strenge kriterier for å balanseføre egen FoU.

Tidligere årsregnskap(proff forvalt) viser at selskap 9 startet med aktivering i 2009. Ifølge selskapets hjemmeside var det også da selskapet startet med klinisk forskning. Altså så startet selskap 9 med aktivering allerede i fase 1.

Selskap 5 har ikke skrevet i sekundærdata hvor langt de er kommet i sine faser.

Derimot så viser årsregnskapet at de har salgsinntekt på sine produkter, og Statens legemiddelverk sine sider informerer at selskapet har mottatt markedsføringstillatelse på enkelte produkter. Dermed har selskapet gått igjennom samtlige faser uten å aktivere utgifter. Selskapet har opplyst i note at de følger hovedregelen så fremst de tilfredsstillter kriteriene for det, dermed kan det se ut til at selskapet mener at markedsføringstillatelsen er et såpass viktig ressurs at de ikke kan balanseføre sine utgifter, slik som Kvifte (2011) antyder.

Ut ifra funnene fra selskaps 9 bør mulighetsområdet flyttes til fase 1. Dette viser ikke at det er riktig vurdert, men at det er dette som er blitt gjort blant en av legemiddelselskapene.

Selskapet har som nevnt bare satt ett krav for balanseføring av egne FoU utgifter (Tabell 5), å vise *sannsynlighet for markedsføringstillatelse*. Informanten ville derimot ikke svare på hvilke faktorer som ble lagt til grunn ved vurdering av sannsynlighet for markedsføringstillatelse. Man skulle tro at det var å dokumentere nytte/risiko forhold, men dette bør ikke dokumenteres allerede i fase 1, da det skal dokumenteres nytte /risikoforhold fra samtlige faser (Hauge & Thomassen. 2007).

Mest sannsynlig har selskapet gjort signifikante funn, noe som har ført til at de har ville starte en salgsprosess, og dermed også balanseført FoU verdier.

Selskapet viser også at de har oppnådd en del andre kriterier som standarden krever ved å svare på de andre intervju spørsmålene.

Så på bakgrunn av funnene som er gjort flyttes mulighetsområdet til fase 1, slik som selskap 9 har gjort.

Figur 9: Legemiddelselskapenes mulighetsområdet.

I spørsmål 3 gjorde studiet et forsøk på å få frem prosent for sannsynlighet for suksess i de ulike fasene. Med disse prosentene ville studiet kunne sammenligne tallene med Hoffmanns (2011) presentasjoner. Slik gikk det altså ikke, ingen av selskapene følte seg komfortabel til å slenge ut noen prosent satser. Det eneste selskapet som nevnte prosent var selskap 3, der han sa ”når man begynner å teste på pasienter så tror man 100% på at man vil lykkes”. Dette begrunnet han med at ”man starter ikke å teste på mennesker uten å tro på det, for ellers blir det ingen fase 1”. Videre ville han ikke angi noen satser ved de ulike fasene. Andre ting som

er blitt svart under dette spørsmålet er ”*at dette vil kunne variere veldig fra aktivitet til aktivitet*”.

Ut ifra dette spørsmålet så vil det ikke angis noen prosenter for sannsynlighet for suksess, slik som Hoffmann (2011) har gjort. Med et utgangspunkt i dette utvalget så vil sannsynlighet for fremtidige økonomiske fordeler ikke kunne tallfestes.

5. Oppsummering og konklusjon

Dette kapitlet har til formål å svare på studiens fire forskningsspørsmål samt svare på studiens hovedproblemstilling. Avslutningsvis vil det gis noen refleksjoner rundt funnene som er gjort, samt forslag til videre forskning.

5.1 konklusjon på studiens forskningsspørsmål

Ettersom regnskapsloven tillater en tosidig løsning for egenutviklede FoU utgifter, har selskapene noe ulik praksis for regnskapsføring av egen FoU. Selskapene kan velge å mellom å følge regnskapslovens hovedregel for anleggsmidler jf rskl. § 5-3 eller å kostnadsføre etter den spesielle vurderingsregelen jf rskl. § 5-6.

Dersom selskapene har valgt å aktivere utgiftene, gjøres dette på bakgrunn av gitte kriterier. Gjennom studiet er det forsøkt å besvare på de fire forskningsspørsmålene, som igjen har lagt grunnlaget for å besvare hovedproblemstillingen.

5.1.1 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 1

Det første forskningsspørsmålet lyder som følgende: ” *Hvilket regnskapsmessig prinsipp har selskapene valgt og hva er årsaken til valget?* ”

Studiens resultater viser at legemiddelselskapene mener at det er vesentlig å opplyse om valg av FoU prinsipp i note slik som rskl §7-2 krever. Hele syv av ni selskap har gitt opplysninger om prinsipp i note. Noe som kan gi indikasjoner på at legemiddelselskapene ønsker å gi informasjon til regnskapsbrukerne om hvordan de fører regnskapet sitt.

Funnene viser at nesten halvparten av selskapene har valgt prinsipp om balanseføring. Fire av selskap har gitt opplysninger om at de balansefører FoU utgifter dersom de tilfredsstiller kriteriene for det. Mens fem selskap har opplyst om at de kostnadsfører utgiftene løpende.

Resultatene fra intervjuene viser at det er flere årsaker til at selskapene har valgt prinsipp om kostnadsføring. To av selskapene som kostnadsfører begrunner valget med ” *at de kan ikke benytte seg av regnskapet ene og alene som informasjonskilde* ”. Dermed virker det som om begge selskapene deler ut tilleggsm informasjon til interessenter for tilfredsstille regnskapsbrukernes informasjonsbehov om selskapets FoU aktiviteter. Dette samsvarer med tidligere studier som er gjort i forhold til årsregnskapet og immaterielle verdier. Dette er også med på å bekrefte at desto mer immaterielle verdier, jo mindre relevant blir det med et

årsregnskapet som informasjonskilde. Sammenfallende vil dette vise at nytten av å balanseføre blir mindre enn kostnadene ved det hvis selskapet uansett må dele ut tilleggsinformasjon til interessentene.

I tillegg forklarer begge selskapene at aktiverte FoU utgifter kan fort bli oppfattet som oppblåsing av årsregnskapet. Dette advarer også Sjefstrateg Peter Hermanrud i First Securities og sjefrevisor Erik Mamelund i Ernst & Young mot etter finanskrisen, hvor de blant annet advarte mot store immaterielle tall som man ikke finner i kontantstrømmen (DN, 2009). Selskapene sier også at det er vanskelig å ha tilstrekkelig dokumentasjon til revisor og andre som kan forklare beløpene, spesielt når alt er så usikkert. Dette gjør det nærliggende å tro at de mener at tallene ikke anses som pålitelig ved at tallene ikke er å finne i kontantstrømmen. Dette forklarer også hvorfor to av selskapene mener at det er vanskelig å estimere og måle utgiftene pålitelig. Igjen så viser det at årsregnskapet ikke er laget for FoU utgifter og immaterielle verdier.

I motsetning til selskap som kostnadsfører har selskap som balansefører satt verdi på egne FoU investeringer i regnskapet. Årsakene til prinsippvalget blir forklart av to nokså forskjellige årsaker. Selskap 9 som er i utviklingsfasene begrunner balanseføringen med at de ønsker å selge virksomheten. Dermed er de ut etter å gjøre selskapet attraktivt ved *å pynte bruden*. Selskapet vil at mest mulig av verdiene fra FoU aktiviteten skal komme frem for sine regnskapsbrukere. Betegnelsen *å pynte bruden* blir forklart som at selskapet forbereder seg til en salgsprosess, hvor det engelske ordet er *grooming* (Graff-Wang, 2012). Det er også observert at de to andre selskapene som balansefører sine FoU utgifter har vært i en salgsprosess de senere år. Dermed kan i utgangspunktet *salg av virksomhet være* årsak for balanseføring for samtlige selskap, uten at dette er bekreftet som årsak av de to andre selskapene. Begrunnelsen for balanseføring for selskapet 3 var at *det er det som er riktig i henhold til regnskapsloven*. Her virker det som om selskapet har oversett unntaket i rskl. §5-6.

5.1.2 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 2

Det andre forskningsspørsmålet lyder som følgende: ”Hvilke kriterier legges til grunn for balanseføring av FoU utgifter?”

Resultatene fra studiet viser at bransjepraksisen i legemiddelindustrien har nokså varierende krav for hvilke kriterier som legges til grunn ved balanseføring av egen FoU.

Tabell 5 viser at det er fire kriterier som går igjen i notene. Hvis man kobler disse opp mot standardens kriterier for balanseføring, kan tre av kravene koble mot sannsynlighet for fremtidige økonomiske fordeler mens det siste kobles opp mot pålitelig måling av anskaffelseskost.

Standardens kriterier for en immateriell eiendel *identifiserbar og kontroll over eiendelen slik at de representerer økonomisk fordel for selskapet* er også funnet i resultatet, men i mindre grad enn balanseføringskriteriene. Dette er naturlig i og med at disse to kravene skal ligge til grunn ved balanseføring av en immateriell eiendel.

Både selskap 3 og 5 fra sekundærdata har krav om ”*at selskapet må ha til hensikt å bruke eller selge eiendelen*”, noe som kan kobles opp mot at eiendelen er separerbar og dermed også identifiserbar ved at den kan skilles fra goodwill(NRS 19).

Derimot så er kontroll kriteriet kun representert av selskap 3(intervju). Oppfølgingsspørsmålet viser derimot at samtlige fem selskap fra intervjuene benytter seg av patent for å kontrollere aktiviteten og ekskludere andre tilgang til eksklusive økonomiske fordeler. Selskap 3, 6 og 9 har i likhet med egen FoU også balanseført patenter/rettigheter/lisenser (samlet konti).

Det er nærliggende å tro at legemiddelselskapene har stort fokus på å søke patent på tidlige stadier slik at de ikke skal tape eksklusive fordeler til andre. FoU av legemidler krever som nevnt enormt med ressurser og går over en lang tidsperiode. Dermed vil det være svært ugunstig dersom selskapet skulle miste kontroll over legemiddelet halvveis i prosjektet på grunn av manglende beskyttelse. Derfor kan kontroll kriteriet anses å være oppfylt for selskap 3, 6 og 9.

Ved å koble kriteriene fra tabell 5 opp mot kriteriene fra standarden kan man se at nesten samtlige kriterier går på å demonstrere sannsynlighet for fremtidige økonomiske fordeler. Noe som er med på å bekrefte at dette kanskje er det vanskeligste kriteriet å tilfredsstille. Kriteriet vurderes som nevnt ut ifra skjønn og beste estimat, og er dermed også et resultat av selskapenes subjektive vurderinger. Ved at selskapene har mange kriterier som går på å vurdere sannsynlighet til fremtidige kontantstrømmer, har selskapet sikret seg en mer objektiv måte å vise regnskapsbrukerne at balanseføringen ikke er et resultat av subjektive vurderinger, men et resultat av at mange demonstrasjonskrav er blitt tilfredstilt.

To av selskapene har tatt med kriteriet ”*sannsynlighet for markedsføringstillatelse*” for å kunne balanseføre egen FoU. Som nevnt i teorien er markedsføringstillatelsen et kritisk

punkt, hvor mangel på tillatelsen kan sette en stopper for kommersielt salg av legemiddel. Ifølge Hoffmann (2011) er det 89 % sjans for å lykkes med et legemiddel etter å ha mottatt tillatelsen. Huneide m.fl. (2011) og Kvifte (2011) vektlegger også godkjenningstidspunktet når de uttaler seg om å nå kriteriene for balanseføring av et legemiddel. Så dette punktet kan anses som et punkt hvor legemiddelet har alt lagt til rette for å bli vellykket.

Ved vurdering av sannsynlighet for markedsføringstillatelsen har tre av selskapene fra primærdata svart ”*at produktet kan dokumentere et positiv/nytte forhold*”. Dette punktet er i følge Hauge og Thomassen (2007) et dokumentasjonskrav som skal vise kvalitet, sikkerhet og effekt av legemiddelet. Hvis ikke nytte/risiko forholdet er tilfredstilt vil heller ikke markedsføringstillatelsen kunne bli godkjent(Hauge & Thomassen, 2007).

Siden nytte/risiko forholdet er et lovkrav for legemiddelselskap jf. Legemiddelforskriften §2-1 burde kanskje samtlige legemiddelselskap ha *nytte/risiko forholdet* som et demonstrasjonskrav for å vise sannsynlighet for fremtidige fordeler.

Tre av fire selskap har tatt med kriteriet ”*at utviklingskostnadene kan estimeres og måles*”.

Dette forklarer at selskapene er opptatt av pålitelig måling av utgiftene når de skal balanseføre egen FoU. NRS 19 forutsetter at selskapet kan skille disse utgiftene fra andre aktiviteter.

Sekundærdata viser at hele syv selskap fra det totale utvalget har opplyst om FoU utgifter som er forbrukt i løpet av regnskapsåret. Det vil si at både selskap som følger regnskapslovens hovedregel §5-3 og selskap som kostnadsfører løpende har gitt opplysninger om utgiftene.

Dette gir indikasjoner på at selskapene måler disse utgiftene på en eller annen måte. Likevel har bare to av informantene opplyst om at selskapet har et system for å måle FoU utgiftene slik som standarden forutsetter.

Ut ifra funnene konkluderes det at samtlige krav som standarden krever er blitt identifisert blant legemiddelselskapene. Selskapene har mange krav som går på å tilfredsstill kriteriet sannsynlighet for fremtidige økonomiske fordeler, og kan virke som et overordnet krav. Mens det er ett kriteriet som går igjen for å tilfredsstill kriteriet pålitelig måling av anskaffelseskost. Selv om man antar at definisjonen til en immateriell eiendel skal være lagt til grunn ved balanseføring er også disse kriteriene blitt identifisert. To av selskapene har kriteriet for identifiserbar og tre av selskapene tilfredsstiller kriteriet for kontroll ved at alle tre selskapene som har balanseført egen FoU også har balanseført patent.

5.1.3 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 3

Det tredje forskningsspørsmålet lyder som følgende: ”*Hvilke utgifter balanseføres?*”

Studiens resultater viser at tre av selskapene balansefører direkte kostnader, mens ett selskap også balansefører andel av indirekte kostnader. Alle tre selskapene er klar på at utgiftene må kunne henføres til utviklingsarbeidet, mens andre kostnader medregnes i resultatet når de påløper. For selskap 5 vil aktiverte FoU utgifter bestå av materialer, lønn og henførbare fellesutgifter. Mens for selskap 3 består utgiftene av faktura fra forskningsinstitusjoner/sykehus. Ut ifra funnene vil samtlige tre selskap tilfredsstillende beskrivelse av anskaffelseskost: ”*anskaffelseskost omfatter alle utgifter som direkte eller indirekte kan henføres til utviklingen av den immaterielle eiendelen*”(NRS 19 pkt. 3.3.3).

Basert på studiens resultater viser det seg at kun en liten andel av selskapets FoU utgifter fremkommer i regnskapet. To av selskapene balanseføres kun 12,3 % og 20,8 % av årets FoU utgifter, hvor resterende prosenter kostnadsføres løpende. Dersom selskapene driver med *en* FoU aktivitet vil andelen av balanseført verdi kun gjenspeiles som en liten andel av aktivitetens reelle anskaffelseskost. Består derimot selskapene av en portefølje av FoU aktiviteter vil eiendelens anskaffelseskost anses som mer riktig ved at andelen balanseført FoU ikke representerer alle aktivitetene. Hvor kostnadsførte utgifter da kan tilhøre aktiviteter som enda ikke har tilfredsstillende kriteriene for balanseføring.

For det andre er det mulig at utgiftene som kostnadsføres ikke kan avgrenses fra aktiviteter som vedlikehold, kompetanseheving, organisasjonsutvikling og lignende.

5.1.4 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 4

Det fjerde forskningsspørsmålet lyder som følgende: ”*Når i forskning og utviklings fasen aktiveres en immateriell eiendel?*”

Resultatene på studiets fjerde forskningsspørsmål viser at det er sprikende praksis ved vurdering av i hvilken fase et legemiddel kan aktiveres. Allerede ved fase 1 har et legemiddelselskap aktivert sine utgifter, mens to selskap vurderer fra fase 2 eller 3 etter vurdering av gitte kriterier. Mens det siste selskapet har ikke aktivert i det hele og store. Det er nok flere grunner til at det er store regnskapsmessige forskjeller på tidspunkt/fase for balanseføring. For det første så kan grad av signifikante funn fra de ulike FoU aktivitetene

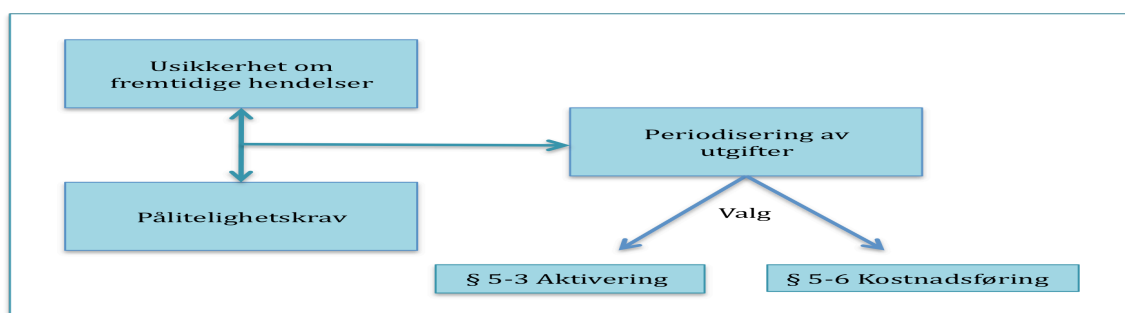
varierte i forhold til både fase og aktivitet. Selskapene utvikler i utgangspunktet ikke de samme substansene og produktene, og vil dermed også ha forskjellige forutsetninger. For det andre så har selskapene ulike kriterier som er gjenstand for subjektive vurderinger som baserer seg på skjønn og beste estimat, noe som fører til at kriteriene kan og vil bli oppfylt ved ulike stadier. For det tredje kan det være vanskelig å måle og estimere anskaffelseskosten pålitelig i enkelte faser, eksempelvis så balansefører selskap 3 etter at de har mottatt en faktura på påløpt/utført arbeid. For det fjerde så har selskapene også forskjellige formål med virksomheten sin, selskap 9 har som nevnt til hensikt å selge virksomheten sin, og dermed gjøre selskapet attraktivt for potensielle investorer. ”Selger i en salgsprosess bør forsøke å maksimere verdien av de fremtidige kontantstrømmer” (Graff-Wang, 2012). Dermed har selskapet forsøkt å *pynte bruden* ved å balanseføre utgiftene allerede i fase 1.

Med et utgangspunkt i dette utvalget så vil sannsynlighet for fremtidige økonomiske fordeler ikke kunne tallfestes. Dette har de heller ikke gjort i NRS 19 immaterielle eiendeler. Studiet viser at fremtiden er for usikkert og prosentsatsene vil kunne variere fra aktivitet til aktivitet, og bør derfor vurderes ut ifra beste estimat.

5.2 Konklusjon av studiens hovedproblemstillingen

På bakgrunn av teorikapittelet, studiens resultater og svar fra forskningsspørsmålene vil det foretas en konklusjon på studiets problemstilling:

” Regnskapsmessig periodisering av utgifter til forskning og utvikling av egenutviklede legemidler”

Figur 1: Regnskapsføring av egen FoU

Legemiddelbransjen er av en egenart ved at den strekker seg over en lang tidsperiode og knytter seg til en kritisk hendelse, altså godkjenning av markedsføringstillatelsen. Tillatelsen er regulert av lov og er en nødvendig forutsetning for selskapene skal få generert fremtidige

kontantstrømmer. Bransjens egenart medfører at FoU aktivitetene i de tidlige faser vil være beheftet med stor usikkerhet til om de vil oppnå fremtidige kontantstrømmer, og utgiftene i tidlige fasene skal derfor kostnadsføres i tråd med regnskapets pålitelighetskrav.

Etter hvert som legemiddelet tilfredsstillter kriteriene for balanseføring har selskapene valgdgang til å balanseføre jf rskl §5-3 eller kostnadsføre egne FoU utgifter jf rskl. §5-6. Dette definerer et mulighetsområdet, som baserer seg på skjønnsmessige vurderinger. For selskap som kostnadsfører vil mulighetsområdet være ubegrenset som følge av at selskapene ikke trenger å vurdere kriteriene for immaterielle eiendeler og balanseføring. Ved kostnadsføring vil samtlige FoU utgifter havne i resultatet, dette fører til at utgiftene ikke vil periodiseres i tråd med sammenstillingsprinsippet og tilhørende inntekter. Derfor vil selskap som kun forsker og utvikler *ett enkelt* legemiddel få regnskapsmessig støy i både resultatet og balansen ved at eiendelens verdi ikke fremkommer i balansen.

Dersom et selskap driver med flere FoU prosjekt over tid, altså *en portefølje* av legemidler, vil resultatet også jevnes ut over tid. Det vil da skje en sammenstilling av utgifter og inntekter på bakgrunn av porteføljen, men som ikke er tråd med sammenstillingsprinsippet jf rskl. §4-1. Nr 3. Det vil si at utgiftene ikke periodiseres med tilhørende inntekter, men med inntekter fra en annen FoU aktivitet. Dette fører til mindre støy i resultatet, men fortsatt finner man støy i balansen som følge av at egen FoU ikke vises som verdi i balansen.

Ved balanseføring av egen FoU vil mulighetsområdet være begrenset. Dette skyldes både av bransjens egenart om usikkerhet til fremtidige hendelser, og at en del utgifter knytter seg til andre aktiviteter enn FoU, eksempelvis markedsføring. Studiet viser at to av selskapene bare balansefører direkte kostnader. Dermed vil også en andel FoU utgifter i mulighetsområdet kostnadsføres. Sammensatt viser dette at uavhengig av om de balansefører vil ikke legemiddelet en få riktig anskaffelseskost. Legemiddelselskapene vil derfor undervurderer den immaterielle eiendelens anskaffelseskost i forhold til FoU aktivitetens reelle anskaffelseskost.

Dette peker mot at hvis selskap kun forsker og utvikler *ett* legemiddel vil selskapet bare periodisere deler av investeringsutgiftene med tilhørende inntekter. Noe som fører til undervurdering av eiendelen og regnskapsmessig støy i resultatet, men da i mindre grad enn ved kostnadsføring.

Ved forskning og utvikling av portefølje av legemidler vil resultatet bli riktigere periodisert. Utgiftene og inntektene vil da utjevnes over tid. Her vil resultatet sammenstilles som følge av porteføljen, mens balansen sammenstilles i tråd med rskl. §4-1 nr.3. Dermed også i tråd med regnskapets pålitelighetskrav og til dels relevanskrav.

Mulighetsområdet vil i dette studiet bli satt til tidligst i fase 3, som følge av bransjens egenart om usikkerhet og kritiske hendelse. Selskapene må som nevnt kunne dokumentere et positiv nytte-/risikoforhold fra samtlige faser for å kunne få en godkjent markedsføringstillatelse(Hauge & Thomassen, 2007). I følge Kvifte (2011) bør legemiddelselskapene kostnadsføre samtlige utgifter som følge av usikkerhet til godkjent markedsføringstillatelse, noe som jeg mener er for strengt vurdert. Dersom selskapene er en formalitet ifra å motta markedsføringstillatelse, er det sannsynlig at selskapene har fått indikasjoner på dette basert på testresultater, og dermed også kunne sannsynliggjøre det i fase 3, ellers ville jo ikke selskapene ha søkt om markedsføringstillatelse.

Det er nettopp kriteriene som knytter seg til den spesielle eiendelen og den kritiske hendelsen som fører til at denne bransjen kun balansefører en liten andel av eiendelens anskaffelseskost. Vi ser også at det er en nødvendighet å vurdere kriteriene så strengt på grunn av immaterielle eiendelens egenart. Det finnes eksempler der selskap har hatt en for offensiv aktiveringspolicy, som har resultert i at selskapene har aktivert før de har kunne demonstrere sannsynlig økonomiske fordeler, eksempelvis måtte Nordkraft AS nedskrive 270 MNOK (E&Y, 2013) fordi de ikke hadde tatt hensyn til oppnåelse av kritisk hendelse(konsesjoner). Legemiddelselskapenes kriterier virker å være ganske strenge da flere av kriteriene går på å demonstrere sannsynlighet for fremtidige økonomiske fordeler. Derimot er det kun to selskap som har tatt hensyn til markedsføringstillatelsen.

Fra en regnskapsbrukers syn vil ikke rskl. § 5-6 ha så stor betydning for legemiddelselskapene, ettersom mesteparten av utgiftene allikevel kostnadsføres. Derimot vil balanseføring være å foretrekke fordi regnskapet blir mer relevant på grunn av at selskapets balanse og egenkapital i noe større grad vil gjenspeile virkelig verdi.

Budskapet er at uavhengig av prinsipp har regnskapet problemer med å fange opp den reelle anskaffelseskost på grunn av immaterielle eiendelens egenart.

Studiet konkluderer med at regnskapet er ikke så relevant som informasjonskilde, på grunn av bransjens egenart. Derfor vil behovet for et alternativt regnskap være større for legemiddelselskap enn for andre bransjer. For å tilfredsstille regnskapsbrukernes informasjonsbehov om selskapets økonomiske resultat, finansielle stilling og utvikling bør legemiddelselskapene ha en dualmodell. Altså et tradisjonelt regnskap som komplimenteres med et alternativt regnskap.

5.3 Avslutning

Bransjens egenart og langtekkelige tidsprosess er med på å gjøre selskapenes FoU aktivitet enda mer usikker. I tråd med NRS 19 har ingen av selskapene balanseført FoU verdier i forskningsfasen, noe som tyder på at fasen er beheftet med stor usikkerhet til om eiendelen vil resultere i en immateriell eiendel som representerer fremtidige økonomiske fordeler for selskapet.

Etter hvert som selskapene har gjort signifikante funn og tilfredsstilt gitte kriterier for balanseføring vil selskapene kunne aktivere immaterielle eiendelen i balansen.

På grunn av at noen utgifter faller utenfor definisjonen til FoU og andre utgifter er for vanskelig å måle, vil også en del utgifter i mulighetsområdet måtte kostnadsføres. To av selskapene vil for eksempel bare balanseføre direkte kostnader, noe som medfører at selskapene undervurderer eiendelens verdi og anskaffelseskost. Dermed består legemiddelets anskaffelseskost i balansen bare av en andel av legemiddelets totale investeringsverdi.

Heller ikke implementeringsfasen vil balanseføres ettersom at den ikke kan knyttes regnskapsmessig opp mot eiendelen, da fasen knytter seg opp mot nettverket og aktiviteter som markedsføring og salg.

Tilslutt er det også oppdaget at den regnskapsmessige periodiseringen er forskjellig ved FoU av ett legemiddel og en portefølje av legemidler. Der en portefølje vil gi en riktigere periodisering som gjør at selskapene får mindre regnskapsmessig støy.

5.4 Forslag til videre forskning

Studiet er gjennomført på bakgrunn av norske regnskapsregler. Det hadde dermed vært interessant å se hvordan praksisen er blant legemiddelselskap som benytter seg av IFRS. Blant annet for å se om det er forskjellig praksis mellom NGAAP og IFRS, og hvordan praksisen er for selskap som ikke tilfredsstiller kriteriene for balanseføring. Da ville man også kunne sammenligne bransjenormene fra denne studien, og sjekket om dette også er tilfelle ved større representativt utvalg.

Det hadde i tillegg vært interessant å se hvordan regnskapsføring av egenutviklede FoU prosjekter praktiseres i andre bransjer, blant annet se om § 5-6 er like hyppig brukt og hvilke kriterier som da vektlegges.

Referanser

Lov om aksjeselskaper (aksjeloven). Lov av 13. juni 1997 nr. 44

Blumberg, B. Cooper, D.R. Schindler, P.S. (2011). Business Research Methods (3th European edition). Berkshire: McGraw-Hill Education

Bryman, A. & Bell, E (2011). Business Research Methods (3th edition). New York: Oxford University Press

Collins, D.W.. Maydew, E. Weiss, I.S (1997) “Changes in the Value-Relevance of Earnings and Book Values Over the Past Forty Years”, Journal of Accounting and Economics, Vol. 24 issue 1, december s. 39–67

Dagens Næringsliv, (2009). “Varsler regnskapsbomber”. 14.januar, Oslo
<http://www.dn.no/forsiden/borsMarked/article1582407.ece>

Ernst & Young AS(E&Y), (2013), “Rapport fra selskapskontroll Nordkraft AS”, 23. Oktober,
<https://www.narvik.kommune.no/Filnedlasting.aspx?FillId=2175&MIId1=&MIId2=&MIId3=&>

Legemiddelsindustrien(LMI), (2013), “Forskning og utvikling i legemiddelindustrien 2013”, Legemiddelindustrien, Oslo.

Forskrift om legemidler (legemiddelforskriften). Forskrift av 18. desember 2009 nr. 1839

Finansdepartementet (2012), ”Regnskap og revisjon”. 29. februar, Oslo
http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/norsk_ekonomi/regnskap-og-revisjon-.html?id=444335

Francis, J. & Schipper, K (1999), “Have Financial Statements Lost their Relevance?”, Journal of Accounting Research, vol. 37, no. 2, s 319–352.

Graff-Wang. (2012), ”Å forberede bedriften for salg”, Praktisk økonomi og finans, Universitetsforlaget. Vol. 28. 3-2012

Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. (1989), Fourth generation evaluation. Sage Publications, Newbury Park

Hauge, M.S. & Thomassen, P.T (2007), Legemidler og juss: Kvalitet, sikkerhet og effekt av legemidler, Fagbokforlaget, Bergen

Hoegh- krohn, N.E.J. Knivsflå, K.H. (2000), ”Accounting for intangible Assets in Scandinavia, the UK, the US, and by the IASC: Challenges and a solution”, The International Journal of Accounting, Vol.35 iss. 2, s. 243-265

Hoffmann, T. (2011), ”slik lager man nye medisiner”, videnskab.dk. Oversatt av Lars Nygård for forskning.no. 24.januar

<http://www.forskning.no/artikler/2011/januar/276474>

Hundeie, J.E. Pedersen, K. Schwencke, H,R. Haugen, D.A. (2012), ”årsregnskap i teori og praksis”, Oslo, Gyldendal Akademisk

Jacobsen, K. Hofman-bang, P. Nordby, R. (2005) ”Ledelse, måling og rapportering av intellektuell kapital”, Magma. 5/2005.

Jacobsen, D.I. (2011), Hvordan gjennomføre undersøkelser? Høyskoleforlaget, Kristiansand.

Johannessen, A., Kristoffersen, L., Tufte, P.A. (2011), Forskningsmetode for økonomisk administrative fag, Abstrakt forlag AS, Oslo.

KPMG. “Verdt å vite, Immaterielle eiendeler”. 09.01.14
(<http://verdtavite.kpmg.no/immaterielle-eiendeler.aspx>)

Kristoffersen, T. (2006), Årsregnskapet – en grunnleggende innføring, Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS, Bergen

Kvifte, S. S. (2011). IAS 38 Immaterielle eiendeler. I E. Young (red.), IFRS i Norge - Tema og bransjeartikler (s. 573-588): Ernst & Young.

Langli, J.C. (2010), Årsregnskap, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Lev, B. & Zarowin, P. (1999) «The Boundaries of Financial Reporting and How to Extend them», Journal of Accounting Research, Vol. 37 no. 2, s 353–385.

Meld. St. nr 18 (2012 -2013). Lange linjer: Kunnskap gir muligheter. Kunnskapsdepartementet 08. Mars 2013.

Meld. St nr 28 (2012 -2013). Unike idear, store verdier: om immaterielle verdier og rettar. Nærings- og Fiskeridepartementet 12. April 2013.

Fiskeri og Næringsdepartementet. (2013), ”Mer forskning i næringslivet: statsbudsjettet 2014 – tilleggsproposisjon”, Fiskeri og Næringsdepartementet, Nr. 73/2013, 08. November 2013.

NOU 2000: 07 (2000). Ny giv for nyskaping: Vurdering for tiltak for økt FoU i næringslivet. Utredning fra et utvalg oppnevnt av Nærings- og handelsdepartementet, i samarbeid med Finansdepartementet og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 23. mars 1999.

NOU 2003: 23 (2003). Evaluering av regnskapsloven. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 7. juni 2002. Avgitt til Finansdepartementet 15. august 2003

NRS 8 God regnskapsskikk for små foretak, (november 2006), Norsk Regnskapsstiftelse, Oslo.

NRS 13 Usikre forpliktelser og betingede eiendeler, (november 2000), Norsk Regnskapsstiftelse, Oslo.

NRS 19 immaterielle eiendeler, (desember 2012), Norsk regnskapsstiftelse. Oslo

Ot.prp. nr 42 (1997-1998), om lov om årsregnskap mv.

Ot.prp. nr. 39 (2004-2005), Om lov om endringer i lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) og enkelte andre lover (evaluering av regnskapsloven).

Lov om årsregnskap m.v (regnskapsloven). Lov av 17. juli 1998 nr. 56.

Roos, G. Bainbridge, A. Jakobsen, K. (2001) "Intellectual capital analysis as a strategic tool", Strategy & Leadership, Vol. 29 Iss: 4, s. 21-26

Roos, G. Fernström, L. Pike, S. (2005). Den verdiskapende organisasjonen. Intellektuell kapital i praksis, Fagbokforlaget, Bergen.

Lov om patenter (panteloven). Lov av 15. desember 1967 nr. 9.

Pike, S. Roos, G. Marr, B. (2005) "Strategic management of intangible assets and value drivers in R&D organizations", R&D Management 35, 2, 2005 Blackwell publishing Ltd

Sandvik, E. (2002) "Ledelse av intellektuell kapital – et spørsmål om ny regnskapsstandard og ny lederkompetanse", Humankapitalgruppen, 20. September 2013.

<http://www.kmggroup.no/ledelse-av-intellektuell-kapital-et-spoersmaal-om-ny-regnskapsstandard-og-ny-lederkompetanse.73440-45755.html>

Solow, R., M. (1956), "A contribution to the theory of economic growth". The Quarterly Journal of Economics, vol.70 no. 1, s. 65-94.

Schwencke, H.R (2012), Regnskapsloven med kommentarer, Gyldendal Akademisk

Stenheim, T. & Blakstad, L. (2007), "Regnskapsregulering – offentlig regulering eller markedsløsning?" Magma 6/2007, s. 62-75

Stenheim, T. (2008), "Egenutviklet goodwill et regnskapsmessig problembar?", Magma, 06/2008. <http://www.magma.no/egenutviklet-goodwill-et-regnskapsmessig-problembar>

Ødegaard, M. (2010), ”Slik beskytter du bedriftens immaterielle verdier”, HegnarOnline, 16. Januar. http://www.hegnar.no/juss/ipr_immaterialrett/article406978.ece

Vedlegg

Vedlegg: 1

	Kostnadsført	Balanseført	årets totale FoU utgifter (millioner)	Balanseførte FoU utgifter i %
Selskap 3	73,5	10,3	83,8	12,29116945
Selskap 6	193,7	50,8	244,5	20,77709611

* Selskap 6 har fått godkjent årsregnskapet for 2011 frem til 31.12.2012(sett under ett).

Vedlegg 2: Intervjuguide

Spørsmål til legemiddelselskap

Navn på selskap:

Navn på personen som fyller ut spørsmålene:

Stilling:

Denne undersøkelsen ønsker å kartlegge hvordan utgifter til egen forskning og utvikling av legemidler bokføres.

**En immateriell eiendel som er oppstått ved egen forskning og utvikling, er identifiserbar ved at det er sannsynlig at den vil gi fremtidig økonomisk fordel for selskapet, og at selskapet kontrollerer eiendelen.
Etter Regnskapslovens hovedregel skal en immateriell eiendel balanseføres, men kan ved unntaksregelen §5-6 kostnadsføres.**

Flere alternativer kan avkrysses.

1. Hvilke kriterier vurderer du som viktige for at utgifter til egen forskning og utvikling skal kunne balanseføres som en immateriell eiendel i ditt selskap?

At det er kompetanse og planer for gjennomføring av utviklingen av legemiddelet

At prosjektet er teknisk gjennomførbart

At det er sannsynlig at produktet vil oppnå registrering og markedsføringstillatelse

At utviklingskostnadene kan estimeres og måles

At selskapet har prognoser/system som viser at forskning og utviklingen vil være lønnsomt

At selskapet kan kontrollere eiendelen. Eks patent

Annet:

2. Hvordan kontrollerer selskapet forskning og utviklingsaktiviteten? Forklar kort

3. Hvilken sannsynlighet anser du det vil være for å kunne oppnå fremtidig økonomisk fordel fra aktuelt produkt ved oppstart av de ulike kliniske fasene?

Fase 1	___%
Fase 2	___%
Fase 3	___%
Fase 4	___%

4. Selskapet har vurdert aktiviteten som en immateriell eiendel. Hvilket valg er gjort med hensyn på regnskapsprinsipp? a) kostnadsføring, b) balanseføring

a) Dersom selskapet valgte kostnadsføring. Hvorfor valgte selskapet dette prinsippet? Forklar gjerne kort hvorfor.

- Interessenter bruker ikke regnskapet som informasjonskilde
- Enkelthet, slippe å dokumentere
- Nytten av å balanseføre er mindre enn kostnaden
- Eksterne opplever balanseføring som pynting av regnskapet
- Kan ikke estimere og måle utgiftene pålitelig

Annet:

b) Dersom selskapet valgte balanseføring. Hvorfor valgte selskapet dette prinsippet? Forklar gjerne kort hvorfor.

- Eksterne etterspør regnskapsinformasjon

Utgiftene skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt (sammenstillingsprinsippet)

Mulig børsintroduksjon

Salg av virksomhet

Annet:

5. Hvilke utgifter balanseføres?

Direkte kostnader som for eksempel lønn og materialer som er forbrukt under utviklingsarbeidet

Forholdsmessig andel av indirekte kostnader som er brukt under utviklingsarbeidet eks. husleie, strøm og lignende.

Kampanjer for lansering av nye produkter

Markedsundersøkelser

Styrearbeid

Vedlikehold

Annet:

6. Hvilke faktorer er viktig ved vurdering av sannsynlighet for markedsføringstillatelse?

At det finnes tilsvarende produkter på markedet

At produktet er godkjent i andre land

At produktet baserer seg på et kjent substans eller eksisterende produkt

At produktet kan dokumentere et positiv nytte/risiko forhold

Annet:

7. Har selskapet et system for å vurdere forskning og utviklingsutgifter? Forklar kort:

8. Andre kommentarer:

Websider

ⁱ Stortingsmelding om immaterielle rettigheter. Nærings- og fiskeridepartementet
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/kampanjer/stortingsmelding-om-immaterielle-rettigh.html?id=654960>. Dato: 07.01.14

ⁱⁱ Hva gjør NRS. Norsk Regnskapsstiftelsen. Web-side:
<http://www.regnskapsstiftelsen.no/a9018877/hva-gjor-nrs>. Dato 27.12.13

ⁱⁱⁱ Hva er et legemiddel. Statens legemiddelverk. Web-side:
http://www.legemiddelverket.no/Godkjenning_og_regelverk/Klassifisering/Hva_er_et_legemiddel/Sider/default.aspx. Dato 16.09.13

^{iv} Klinisk utprøving. Statens legemiddelverk. Web-side:
http://www.legemiddelverket.no/Godkjenning_og_regelverk/Klinisk-utproving/Sider/default.aspx. Dato: 11.09.13

^v Internasjonalt helsesamarbeid. Helse- og omsorgs departementet Web-side:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/legemidler/internasjonalt-helsesamarbeid.html?id=439359>. Publisert/oppdatert: 24.05.11. Dato 16. 09.13

^{vi} Søknad om maksimalpris. Statens legemiddelverk. Web-side:
http://www.legemiddelverket.no/Blaa_resept_og_pris/soknad-om-maksimalpris/Sider/default.aspx. Dato. 26.09.13

^{vii} Medisinske fremskritt for bedre helse. Legemiddelindustrien. Web-side:
<http://www.lmi.no/fokus/medisinske-fremskritt-for-bedre-helse>. Dato 27.10.13.

^{viii} Produkter og tjenester. Brønnøysundregistrene. Web-side: <http://www.brreg.no/prod.html>.
Dato 02.10.13